

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1891—1892.

---

*Vergadering van Vrijdag, 29 April 1892, des
avonds te half acht uren,*

Voorzitter: Generaal NETSCHER.

De VOORZITTER, de vergadering openende, zegt, dat er geen huishoudelijke werkzaamheden te verrichten zijn, zoodat hij dadelijk het woord kan verleenen aan den heer F. J. Haver Droeze, majoor bij den Generalen Staf van het Nederlandsch-Indische leger, tot het houden zijner voordracht over de vraag:

Is het wenschelijk en mogelijk om eene vereeniging tot stand te brengen tusschen de officierskorpsen van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische leger?

De heer HAYER DROEZE:

Mijne Heeren!

Toen onze hooggeachte voorzitter in de bijeenkomst van den 25 Januari 1867 het woord voerde over de vereeniging van het leger hier te lande met het Indische, noemde hij eene geheele samensmelting der officierskaders met geregelde aflossing eene schoone hersenschim, vooreerst voor geene uitvoering vatbaar.

Sedert zijn 24 jaren verloop en kwamen vele zaken tot stand, die niet zonder beteekenis zijn bij de overweging der
1891/92.

vraag of dit denkbeeld thans wellicht meer kans zou hebben, om verwezenlijkt te worden.

Door de opening van het Suez-kanaal en de geregelde stoomvaart werd de duur van den overtocht van Nederland naar Indie en omgekeerd, tot op ongeveer de helft verkort en het is niet onmogelijk, dat die duur nog verminderd zal worden.

Ook de correspondentie tusschen Nederland en Indië werd veel beter geregeld. In 1871 kwam rechtstreeksche telegrafische gemeenschap tot stand, terwijl de kosten van een telegram sedert 1876 per woord (f 3.61) berekend en dus minder bezwarend werden dan voorheen.

Door een en ander werden Nederland en Indië als het ware dichter tot elkander gebracht. De maatschappelijke toestand der kolonie onderging intusschen ook tengevolge der verbeterde gemeenschap groote veranderingen en het is niet gewaagd te beweren, dat er thans nagenoeg geene enkele Nederlandsche familie meer is, waarvan niet een of meer leden voor langen of korteren duur in Indië vertoeven.

Tal van geschriften werkten tegelijkertijd mede om Indië in Nederland minder onbekend en dus ook minder onbemind te maken en, al moge de belangstelling, die Indische zaken in Nederland ondervinden, nog niet zeer groot wezen, zoo is eene toename daarvan toch onmiskenbaar.

Ook in Nederland zelf zijn de toestanden in de laatste 25 jaren in menig opzicht gewijzigd. Al waren de veranderingen hier minder opvallend, zoo is het toch duidelijk, dat de strijd des levens gaandeweg veel zwaarder en dat de mededinging veel scherper is geworden.

Voor jongelieden van fatsoenlijken huize is het heel wat moeilijker geworden overeenkomstig hun stand door de wereld te komen en eene positie te vinden, die met aanleg en neiging overeenkomt.

Velen, die in den toestand als voor 25 jaar niet aan eene verplaatsing naar Indië zouden gedacht hebben, zouden daartoe thans gaarne bereid zijn, vooral indien de verplaatsing slechts van tijdelijken aard is en niet al te lang duurt.

Intusschen werden de officiers-korpsen der beide Nederland-

sche legers, die voorheen ongetwijfeld in menig opzicht zeer sterk van elkander verschilden, door de sedert 1871 voorkomende wederzijdsche detacheringen op geleidelijke wijze meer tot elkander gebracht.

De commissie, die in 1879 werd bijeengeroepen om de staatsrechtelijke verhouding der beide legers te overwegen, is tevens een bewijs dat de aandacht der Regeering op de scheiding is gevestigd en dat de middelen, die tot eenige meerdere aansluiting zouden kunnen leiden, der overweging waardig worden gekeurd. Wanneer verder nog wordt herinnerd, dat in 1887 de Grondwet werd veranderd, dan moge dit alles te zamen genomen de verklaring¹ geven waarom het denkbeeld, dat $\frac{1}{4}$ eeuw geleden in deze vereeniging zoo degelijk werd behandeld, thans andermaal tot onderwerp eener voordracht wordt gekozen.

Er is waarschijnlijk geene zaak, die door de officieren der beide legers op meer niteenlopende wijze wordt beoordeeld dan deze kwestie, waarvan de uitvoering dan ook van zeer groote beteekenis zou wezen voor veler persoonlyke belangen.

Dit feit moet al dadelijk tot groote voorzichtigheid stemmen bij het overwegen van maatregelen, die tot meerdere toenadering en ten slotte wellicht tot vereeniging der officierskorpsen zouden kunnen leiden.

Intusschen kwam het, bij lezing van hetgeen over dit onderwerp het licht zag, wel voor, dat de redenen, die voor het behoud der geheele afscheiding werden aangevoerd, over het algemeen niet vrij waren van overdrijving en dat sommige dier redenen ook reeds door de feiten zijn weerlegd. 1)

Alvorens te overwegen of het wenschelijk en mogelijk zou zijn eene vereeniging tot stand te brengen kan het wellicht

---

1) Wanneer men bijv. thans herleest de brochure: Is eene vereeniging der beide Nederlandse legers in het belang van het land? door W. A. van Rees, dan wordt men getroffen dat zooveel, van hetgeen toen (in 1859) tegen eene vereeniging werd aangevoerd, thans is veranderd.

En toch vereenigde de schrijver zich, blijkens bl. 4 der brochure, ondanks al de aangevoerde bezwaren met het beginsel, dat ieder die tot officier benoemd wordt, ook naar de koloniën kan worden gezonden.

nuttig wezen den bestaanden toestand en de onderlinge verhouding der beide officierskorpen met enkele woorden in herinnering te brengen.

Zoolang het N. I. leger bestaat d. i. sedert de Oost-Indische bezittingen in 1815 door Engeland aan het Koninkrijk der Nederlanden werden teruggegeven, zijn de officieren van dat leger feitelijk gescheiden van het Nederlandsche leger, hoewel de scheiding zelve nooit door eene wet werd uitgesproken.

Hoe die scheiding tot stand kwam, is moeielijk met juistheid weer te geven en dit doet er thans eigenlijk ook minder toe; zij bestaat en ook in wettelijke voorschriften wordt er rekening mede gehouden.

Immers men vindt in de Grondwet (zoowel in die van 1848 als in die van 1887):

Art. 60.

«De Koning heeft het oppergezag over zee- en landmacht.

«De militaire officieren worden door hem benoemd. Zij worden door hem bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld «volgens de regels door de wet te bepalen.

«De pensioenen worden door de wet geregeld.»

Art. 61.

«De Koning heeft het opperbestuur der koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen.

«De reglementen op het beleid der regeering aldaar worden «door de wet vastgesteld.

«Het muntstelsel wordt door de wet geregeld.

«Andere onderwerpen deze koloniën en bezittingen betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan.»

En het vigerende Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, vastgesteld den 2 September 1854, schrijft in art. 42 voor:

«De Gouverneur-Generaal is opperbevelhebber van de in «Nederlandsch-Indië aanwezige landmacht.

«In Nederlandsch-Indië worden de officieren door den Gouverneur-Generaal benoemd.

«Zij worden door hem bevorderd en ontslagen op den voet «bij algemeene verordening bepaald.

»De regelen omtrent het toekennen van pensioenen en gagementen worden bij algemeene verordening gesteld.»

Door bovenstaande artikelen is dus verschil gemaakt in benoeming, bevordering, ontslag en pensioen; kortom in alle gewichtige momenten, die de positie der officieren van de beide legers regelen.

Wel zou men met het oog op de 1e alinea van art. 181 in verband met art. 181 der Grondwet kunnen beweren, dat de officieren van het Nederlandsche leger, zijnde «vrijwillig dienenden» — ook zonder hunne toestemming — naar de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddelen mogen worden gezonden, indien dit noodig is «tot bescherming der belangen van den staat.»

Maar men mag niet uit het oog verliezen, dat die officieren bij hunne benoeming stilzwijgend aannamen, dat zij uitsluitend bestemd waren voor den dienst bij het Nederlandsche leger in tegenstelling van dien bij de koloniale troepen, terwijl ten opzichte der officieren, die van de K. M. A. afkomstig zijn, bij de aanvraag om toelating uitdrukkelijk was bedongen, dat zij opgeleid zouden worden voor en aangesteld uitsluitend bij een der afgescheiden officierskorpsen.

Een gedwongen overplaatsing zou dus niet overeen te brengen zijn met de goede trouw.

Indien men er door den nood gedrongen toe overging, zou men later de nadeelige gevolgen ondervinden door dat de toevloed van aspiranten zou verminderen en men dientengevolge langzamerhand zou genoodzaakt worden minder streng te zijn bij de eischen, die voor eene benoeming tot officier worden gevorderd.

De officieren, die thans in een der beide legers dienen, hebben zich geheel met het denkbeeld der scheiding vereenzelvigd, en hoewel er sommigen mogen gevonden worden, die voor hun persoon aan eene vereeniging der beide officierskorpsen de voorkeur zouden geven, zoo is het toch niet gewaagd te beweren dat verre weg de meesten, vooral zij, die reeds gernimen

tijd gediend hebben, zulk eene vereeniging volstrekt niet zouden wenschen, daar zij hunne plannen voor de toekomst geheel op den bestaanden toestand hebben gebaseerd.

Elke maatregel, dienende om de beide officierskopsen meer tot elkander te brengen, zou daarom af te keuren zijn, indien hij met dwang gepaard ging, en men kan er zeker van zijn dat zulk een maatregel op den duur ook niet tot het beoogde doel zou leiden en geene praktische resultaten zou hebben.

Intusschen bestaan er niettegenstaande de afscheiding toch punten van aanraking.

De in Nederland gevestigde inrichtingen tot opleiding van officieren voor de verschillende wapens en diensten der landmacht worden zoowel voor het Nederlandsche als voor het Nederlandsch-Indische leger gebezigd.

Sedert 1882 leverde de Militaire School te Meester Cornelis 75 officieren der infanterie en 14 der militaire administratie d. i. respectievelijk 22% en 24%, van het aantal officieren, die sedert dat tijdstip bij de infanterie en bij de militaire administratie in Indië werden benoemd. De officieren der overige wapens en diensten werden allen in Nederland gevormd, met uitzondering van eenige officieren van gezondheid, die aan een buitenlandsche hoogeschool hadden gestudeerd.

En wanneer men de Wet van 21 Juli 1890 (*St. bl.* N°. 126) tot regeling van het Militair Onderwijs bij de landmacht overweegt, zoomede de stukken, die tot voorbereiding dier wet voraftgingen, in het bijzonder de Memorie van Antwoord d.d. 20 Mei 1890, dan blijkt het duidelijk dat daarbij met de opleiding voor Indië bepaaldelijk rekening is gehouden en dat deze meer dan vroeger het geval was, op eene lijn werd gesteld met die voor het Nederlandsche leger.

Terwijl aldus in de laatste jaren verreweg de meeste Indische officieren in dezelfde scholen gevormd werden als die voor het Nederlandsche leger en aan nagenoeg gelijklopende eischen van algemeene ontwikkeling en praktische geschiktheid moeten voldoen, is het te voorzien dat dit in de toekomst zeker niet in mindere mate het geval zal wezen.

Behalve deze gelijkvormige opleiding bestaat er een verbin-

ding tusschen de beide officierskorpzen door de wederkeerige overplaatsingen en detacheringen.

Volgens het K. B. van 24 Nov. 1859 N°. 69 art. 26 sub 2 behoudt de Koning zich voor:

«om officieren van de landmacht in Nederland, met of zonder «bevordering, bij de landmacht in Ned.-Indië over te plaatsen, «onvoorwaardelijk of met vrijlating om na het verstrijken van «een bepaald tijdvak weder bij de landmacht in Nederland «terug te keeren, dan wel als tijdelijk gedetacheerd; en dus op «zoodanige voorwaarden, als de omstandigheden zullen vorderen, «doch altijd met instandhouding, zooveel mogelijk, van de be- «palingen van «dit besluit.»

Hierbij werd dus geene enkele beperkende bepaling gemaakt betreffende den rang der over te plaatsen officieren en ook niet betreffende het wapen en dienstvak, waartoe zij behooren.

Bovendien werd eene regeling in het leven geroepen tot jaarlijksche wederkeerige detachering.

Ingevolge K. B. d.d. 18 Aug. 1871 N°. 10 (Ind. *St. bl.* 176) kunnen jaarlijks zes officieren van het wapen der infanterie en twee van dat der artillerie voor vijf jaren van het leger hier te lande bij dat in N.-I. en omgekeerd van het N.-I. leger bij het Ned. leger worden gedetacheerd.

Sedert 1870 werden dientengevolge 234 officieren van het Nederlandsche naar het Indische en 23 van het Indische naar het Nederlandsche leger overgeplaatst, terwijl voor tijdvakken van verschillenden duur van een tot vijf jaren 413 officieren naar Indië gedetacheerd werden.

Gemiddeld waren in den laatsten tijd 69 officieren in Indië en 35 in Nederland gedetacheerd.

Deze officieren behoorden niet uitsluitend tot de wapens der infanterie en artillerie, maar ook tot de andere wapens en diensten.

Het verzoek om naar Indië te gaan, werd voornamelijk gedaan door zeer jeugdige officieren of wel door hen, die reeds eenmaal daar geweest waren.

De wensch om op nieuw te gaan komt betrekkelijk veel voor, en zoo werden dan ook 52 officieren voor de tweede, en zelfs

4 officieren voor de derde maal aldus naar Indië gezonden.

De lust om gedetacheerd te worden, was intusschen grooter dan men uit de eenvoudige vermelding dezer cijfers zou mogen opmaken. Sedert 1870 werden bij het Ministerie van oorlog 722 aanvragen ontvangen van officieren van het Nederlandsche leger om naar Indië te worden gedetacheerd, terwijl het aantal der aanvragen van Indische officieren om detachering naar Nederland ook veel grooter was dan het aantal van hen, die aldus werkelijk gedetacheerd werden.

Inzonderheid was het verlangen om tijdelijk naar Indië te gaan zeer groot bij de officieren van het Nederlandsche leger, toen in 1873 de tweede expeditie naar Atjeh werd voorbereid.

Er werden toen namelijk 190 aanvragen gedaan, waarvan echter slechts 76 werden toegestaan.

En wellicht mag men beweren, dat voortdurend nog meer aanvragen om detachering zouden worden ontvangen, indien de gelegenheid ruimer werd opengesteld en indien dit algemeen werd bekend gemaakt.

De bestaande toestand, die in bovenstaande regelen kort werd geschetst, wijkt in menig opzicht af van hetgeen men elders aantreft en geeft naar mijne meening veel stof tot nadenken.

Men zou kunnen verwachten dat het kleine Nederland, dat met geringe weermiddelen gezag voert over ver afgelegen, uitgestrekte bezittingen, met de beschikbare militaire krachten zou woekeren. Doch juist het tegendeel is het geval, en de landmacht, die toch waarlijk niet groot is in verhouding tot de taak, welke van haar kan gevorderd worden, is in twee deelen gesplitst, die slechts enkele punten van onderlinge aanraking hebben.

Van samenwerking der beide legers kan onder de bestaande regeling om zoo te zeggen geen sprake wezen en zeer zeker zou de steun, dien zij elkander in moeilijke omstandigheden zouden kunnen geven, veel grooter kunnen zijn dan onder het thans bestaande stelsel van geheele afscheiding mogelijk is.

In geval van oorlog zou Nederland niet het recht hebben voor de defensie van het vaderland te beschikken over de Indische officieren, die met verlof hier te lande verblijven. Ook

kunnen deze niet worden aangewezen om in vreedstijd een tijdelijk incompleet aan te vullen.

Uit een staatsrechtelijk oogpunt zou het zelfs aan twijfel onderhevig zijn of men de gedetacheerde of met verlof in Nederland tijdelijk verblijvende Indische officieren na expiratie van den tijd der detachering of van het verlof in het belang der defensie van Nederland zou kunnen aanhouden, indien zij verlangden maar Indië terug te keeren.

Hoogstwaarschijnlijk of liever zeker zouden al de in Nederland aanwezige Indische officieren zich dadelijk nit eigen beweging beschikbaar stellen. Maar zij, die aldus in een tijd van spanning plotseling hunne intrede doen in het Nederlandsche leger, zouden zeker niet al die diensten kunnen bewijzen, die men bij eene meer doelmatige regeling van hen zou mogen verwachten.

In de laatste jaren waren gemiddeld 164 Indische officieren van verschillende wapens en diensten met verlof in Nederland. Onder hen waren er velen, die in Indië gelegenheid hadden gevonden zich zelf in moeielijke omstandigheden te beproeven en die bij de verdediging van Nederland zeer goede diensten zouden kunnen bewijzen.

Het zou er echter op aankomen hen allen zoo in te deelen, dat op de meest voordeelige wijze van hunne diensten kan worden partij getrokken.

Dit zou aan het Ministerie van Oorlog heel wat hoofdbreken kosten, vooral omdat de meeste Indische officieren daar geheel onbekend zijn. Bij de overstelpende drukte, die dan onvermijdelijk bij dat Departement zou heerschen, zou dit onderwerp zeker niet die belangstelling kunnen ondervinden, die het verdient, en zou de doelmatigheid der indeeling waarschijnlijk in menig opzicht te wenschen overlaten.

Bij het snelle verloop der hedendaagsche oorlogen zou het ongetwijfeld kunnen voorkomen, dat sommige — zelfs een vrij groot aantal dezer officieren — hunne bestemming te laat bereiken, en hoogstwaarschijnlijk zouden velen niet in de gelegenheid komen om ten volle blijk te geven van hunne toewijding.

Ook onder de gepensioneerde Indische officieren zouden er

velen gevonden worden, die bij de verdediging van Nederland een zeer nuttige rol zouden kunnen vervullen. Het is toch een feit, dat verscheidene onder hen den dienst in Indië niet verlaten hebben wegens ouderdom of ongeschiktheid, maar in de volle kracht van het leven, ten einde voor de opvoeding hunner kinderen of om andere redenen in Europa te kunnen blijven.

Het bovenstaande geldt ook ten aanzien der officieren van het Nederlandsche leger, die non-actief of gepensionneerd in Indië vertoeven, hoewel dit geval zich uit den aard der zaak hoogst zelden voordoet. Over hen zou evenmin beschikt kunnen worden in geval de noodzakelijkheid dwingt om de gepensionneerde Indische officieren weer onder de wapens te roepen, of wanneer Indië geheel of gedeeltelijk in staat van oorlog of van beleg wordt verklaard.

Hierboven werd beweerd dat de steun, dien de beide legers elkander kunnen geven onder de bestaande regeling, slechts gering kan wezen.

Intusschen is het overtuigend gebleken dat, indien men niet wil overgaan tot aanstelling van officieren, die ver beneden de normale eischen van kunde en geschiktheid blijven, het N.-I. officierskorps in moeilijke tijdsomstandigheden zijne toevlucht moet zoeken bij het Nederlandsche leger.

Gedurende den Atjeh-oorlog en ook vooral ten gevolge der wijziging, die de Koninklijke Militaire Academie in 1872 onderging (ten gevolge der Wet van 1869 *St.bl.* 141) waardoor deze bron van aanvulling eenigen tijd later minder rijkelijk vloede, zagen de Indische autoriteiten zich meer dan eens genoodzaakt aan te dringen op detachering van vrij groote aantallen Nederlandsche officieren van verschillende wapens en diensten. Zelfs moest men tot den eenigzins buitengewonen maatregel overgaan om Nederlandsche infanterie-officieren bij de Nederlandsch-Indische artillerie te detacheren, ten einde in het incompleet te voorzien.

Echter kon niet altijd voldaan worden aan de aanvragen der Indische autoriteiten, omdat meermalen aan de vredesformatie van het Nederlandsche leger zooveel officieren ontbraken, dat men er geen meer tijdelijk voor Indië kon afstaan.

In beide officierskorpsen bleef dan een incompleet.

En dat terwijl gemiddeld steeds 164 officieren van het Indische leger met verlof in Nederland vertoefden.

De meesten dier officieren-verlofgangers zijn zeer goed in staat om dienst te doen. Wel is waar zijn er verscheidene onder hen, die tot herstel van gezondheid uit Indië moesten vertrekken, maar enkele maanden zijn in de meeste gevallen toch voldoende om hen weer zoo te doen herstellen, dat zij in het Europeesche klimaat voor alle diensten geschikt zijn.

Volgens de bestaande regeling hebben zij gedurende dat verlof — behoudens zeer weinige uitzonderingen — geene gelegenheid om aan het Indische leger diensten van eenige beteekenis te bewijzen.

Hoe wenschelijk zou het daarom zijn, indien zij gedurende dien tijd bij het Nederlandsche leger konden intreden!

Ten einde een en ander met een voorbeeld nader toe te lichten, diene het volgende:

In 1880 waren bij het Ned.-Ind. leger 121 officieren uit Nederland gedetacheerd, terwijl bovendien 74 officiersplaatsen vervuld werden door adj.-onderofficieren dienstdoende officieren.

Toch bleef er nog een incompleet van 55 officieren. (Bijl. II.)

Het Nederlandsche leger kon na de detachering van 121 officieren echter niets meer doen tot tijdelijke aanvulling van het Indische officierskorps, want het had zelf een incompleet van 261 officieren. (Bijl. I.)

En terwijl aldus 4% van het Indische officierskorps incompleet bleef, waren 206 Indische officieren met verlof in Nederland, die te zamen aan verlofstraktementen f 314.000 ontvingen, die voor een groot deel voor den dienst geschikt zouden zijn geweest, doch die geheel werkeloos bleven.

Men kan dus zeker niet beweren, dat de bestaande volkomen afscheiding leidt tot het meest doelmatige beheer der beschikbare krachten.

Daarbij doet zich nog de vraag voor of het in het belang van den militairen dienst kan wezen, zoowel als in het belang van jonge officieren zelf, dat zij 2 of 3 jaren met verlof blijven zonder gezette bezigheid en aldus den geregelden dienst en de krijgstucht ontwennen?

Zouden de meesten onder hen na eenige maanden niet gaarne de gelegenheid aangrijpen, indien zij eene passende werkzaamheid konden vinden?

Het komt voor dat deze laatste vraag toestemmend beantwoord moet worden.

Voor enkelen, die door de fortuin zijn begunstigd, en die de middelen bezitten om zich dikwijls te verplaatsen en volop te genieten van hetgeen het verblijf in Europa aanbiedt, moge de langdurige rust eene groote aantrekkelijkheid hebben. Het meerendeel, dat natuurlijk niet in die bijzonder gunstige omstandigheden verkeert, begint zich echter na eenige maanden van ledigheid te vervelen.

Daarbij doet zich nog het eigenaardige feit voor, dat N.-I. officieren, die hier te lande met verlof zijn, niet kunnen worden onderworpen aan de rechtspraak van den Nederlandschen militairen rechter.

Diezelfde moeielijkheid zou zich ook kunnen voordoen ten aanzien van gedetacheerde officieren.

Bovendien geven de detacheringen, zoowel in Nederland als in Indië, nu en dan onvermijdelijk aanleiding tot min of meer scheeve verhoudingen tengevolge van verschil in leeftijd en van ancienneteit als officier en in den actueelen rang tusschen de officieren der beide legers. En — men moge het klein vinden of niet — een feit is het, dat door Indische officieren soms met een zeker gevoel van ontevredenheid ook in publieke geschriften de aandacht er op wordt gevestigd, dat herhaalde detacheringen bij het Indische leger aan de Nederlandsche officieren een hooger pensioen kunnen verzekeren dan aan hunne ranggenooten van het Indische leger, hoewel deze laatsten feitelijk toch meer jaren tusschen de keerkringen doorbrachten. 1)

---

1) Meermalen wordt beweerd, dat bij de aanwijzing der officieren, die gedetacheerd worden, niet altijd eene gelukkige keuze werd gedaan en dat de detachering niet altijd zoo vruchtdragend was als zij wel had kunnen wezen, indien in de indeeling meer afwisseling werd gebracht. Mij dunkt echter, dat de autoriteiten met zulke eischen niet altijd rekening kunnen houden en zij de officieren moeten indeelen naar gelang de dienst het vordert.

Daarbij komt nog dat het nut van korte detacheringen, bijv. voor twee jaren, terwijl sommige der gedetacheerden zelfs binnen dien termijn terugkeeren, ongeëvenredigd is aan de groote onkosten voor overtocht en gratificatiën.

In meerdere mate nog zijn aan overplaatsingen van het eene leger naar het andere bezwaren verbonden en, wanneer zij niet nitsluitend tot den 2den luitenantsrang beperkt worden, veroorzaken zij bijna altijd ontevredenheid.

Ook de finantieele zijde der kwestie mag niet over het hoofd worden gezien. Door meer aansluiting der beide officierskorpzen zou men kunnen voorkomen dat soms aanmerkelijke bedragen moeten worden uitgegeven, terwijl men weet dat daarvan geen geëvenredigde voordeelen zullen worden verkregen.

Zoo doet zich thans meermalen het geval voor dat een officier, die in Nederland met verlof is, naar Indië terugkeert voor zeer korten tijd, soms voor slechts enkele maanden, om den termijn te bereiken, waarop hij wegens volbrachten dienst eervol ontslag met pensioen kan verkrijgen.

De overtochtskosten, die dan moeten worden uitgegeven en die, wanneer de officier door een talrijk gezin wordt vergezeld, zeer hoog loopen, staan dan volstrekt niet in verhouding tot den korten tijd, dien men nog van zijne diensten partij trekt.

Zeer zeker zou het wenschelijk en voordeelig wezen, indien de Staat dien officier in de gelegenheid kon stellen den korten dienstdtijd bij het Nederlandsche leger te volbrengen.

Ook in andere opzichten zou meer aansluiting tot bezuinigingen kunnen leiden.

Zoo zou men als regel kunnen aannemen, dat in Nederland geene enkele commissie wordt benoemd om eenig vraagstuk van technische of wetenschappelijke aard te onderzoeken of er zouden officieren in zitting nemen, die met ervaring kunnen wijzen op de eigenaardigheden, die zich bij de oorlogvoering in Indië voordoen.

Gebruik makende van die inlichtingen zou men dan kunnen trachten zooveel mogelijk in alle opzichten te streven naar overeenstemming en eenheid, zoowel wat bewapening als wat reglementen en dienstvoorschriften betreft.

Zeker zou dit op den duur goedkooper zijn dan wanneer voor hetzelfde vraagstuk twee afzonderlijke commissiën benoemd worden, die geheel afgescheiden van elkander soms nagenoeg dezelfde proeven nemen, om ten slotte tot bijna hetzelfde resultaat te komen.

De kosten van kleine legers zijn in menig opzicht betrekkelijk hooger, dan die van een groot leger, maar het komt toch voor dat zij aldus soms nog grooter gemaakt worden, dan wel onvermijdelijk noodig zou wezen.

Ten slotte moge nog worden gewezen op de individueele belangen, die naar mijne meening beter verzekerd zouden kunnen worden dan in den bestaanden toestand.

Voor men tot de jaren des ondersheids is gekomen, moet men eene keuze doen of liever gezegd er wordt door ouders of voogden eene keuze gedaan, die bij meerdere kennis der toestanden en van zich zelf dikwijls geheel anders zou uitvallen.

Hoe menig officier, wiens gestel voor het Indische klimaat volstrekt niet geschikt is, gaat zijn geheele leven gebukt onder de keuze der richting, die nader blijkt voor hem niet te passen.

Na een kort verblijf in Indië moet hem verlof worden gegeven, dat na enkele jaren moet worden herhaald, terwijl ieder verblijf tusschen de keerkringen een nieuw hoofdstuk vormt voor zijne lijdensgeschiedenis, en er ten slotte niets anders overschiet dan op betrekkelijk jeugdigen leeftijd met een zeer klein pensioen den dienst te verlaten en dat, terwijl die zelfde officier in Europa zeer goede diensten zou kunnen verrichten.

Hoe menig officier, die in Indië verblijvende niet in de termen valt om met verlof te kunnen gaan, moet zijn gezin wegens gezondheidsredenen en met zeer groote financiële opofferingen herwaarts zenden en daardoor geldelijke verplichtingen aangaan, die hem jaren lang blijven drukken.

Waarlijk, wanneer men die toestanden van nabij kent en de moeijelikheden ziet, waarin velen verkeerren, dan gevoelt men meermalen de wenschelijkheid, om niet te zeggen de noodzakelijkheid, dat een weg geopend worde, waardoor de keuze tusschen Nederlandschen en Indischen militairen dienst minder beslissend en de overgang gemakkelijker worde gemaakt.

Men verwijze hier niet naar den gelijksoortigen toestand der burgerlijke ambtenaren, omdat deze, indien zij zich in Indië niet kunnen acclimatiseeren, elders altijd in hun vak betrekkelijk gemakkelijker weer eene betrekking vinden dan de meeste officieren, die bij het zoeken daarnaar telkens het hoofd stooten 1).

Dit alles te zamen genomen, leidt tot de vraag of er wellicht een regeling zou kunnen worden ontworpen, waardoor de hier boven geschetste aan de scheiding verbonden nadeelen worden vermeden, zonder de individueele belangen op andere wijze in eenig opzicht te schaden, en zonder van den Staat aanmerkelijk hoogere uitgaven te vorderen.

Reeds bij eene oppervlakkige beschouwing gevoelt men, dat, indien werkelijk het verlangen bestaat om dit doel te bereiken, er ook een oplossing te vinden moet zijn om de beide deelen der Nederlandsche landmacht meer tot elkander te brengen, ongeveer in den trant, waarop dit bij de groote koloniale mogelijkheden en ook bij de Koninklijke Nederlandsche Marine geschiedt.

En daarom houd ik mij overtuigd, dat indien mij heden avond of later mocht worden gewezen op groote bezwaren, die het voorstel, dat straks in overweging zal worden gegeven, onuitvoerbaar zouden maken — dat alleen zou bewijzen — voor de zwakheid van mijn betoog, doch niet voor de onjuistheid van het beginsel.

De Grondwet heeft de bedoelde vereeniging nimmer verboden.

Sommige zeer bevoegde autoriteiten waren de meening toegedaan, dat art. 178 der Grondwet van 1848 luidende :

«De Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene toereikende «Zee- en Landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, om te dienen «in of buiten Europa, naar de omstandigheden,» ook van kracht was voor het Indische leger.

Het zou nutteloos zijn zich thans nog te verdiepen in de

1) Een geneesheer, ingenieur, rechtsgeleerde, onderwijzer, telegrafist, landmeter, enz. enz vinden over het algemeen in de burgermaatschappij gemakkelijker eene plaatsing overeenkomstig hun stand, dan een infanterie-officier.

overweging of deze meening al dan niet juist was. Zeker is het, dat in de vorige Grondwet alleen ten aanzien der lotelingen bij de militie te land was verboden, hen zonder hunne toestemming naar de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen te zenden.

De Staatscommissie, die bij K. B. van 11 Mei 1883 N°. 1, werd benoemd «tot het onderzoek der vraag, van welke bepalingen der Grondwet herziening noodzakelijk en thans raadzaam is» ontwierp voor het Achtste Hoofdstuk (Van de Defensie):

«Art 181. Er is eene zee- en landmagt, bestaande uit vrijwilligers en dienstplichtigen.

«De wet regelt de verpligte krijgsmagt. Zij regelt ook de verplichtingen op te leggen aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren.

«Art. 188. Er is eene voldoende krijgsmagt tot bescherming van de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.»

Dit artikel 188 werd als ontwerp artikel 180 door de Regeering overgenomen.

In het voorloopig verslag werd ten opzichte van dit artikel echter aangeteekend dat de meeste leden het wenschten te doen vervallen en onder de redenen, die daartoe werden aangevoerd, werd ook aangeteekend, «dat de voorgestelde bepaling aan eene wellicht te eeniger tijd, *althans wat de vrijwilligers betreft, wenschelijk te achten amalgamatie van het Nederlandsch en Indische leger in den weg zal staan.*»

De Memorie van Antwoord zeide ten opzichte van het ontwerp artikel 180.

«De Regeering geeft toe, dat het behoud van dit artikel niet volstrekt noodig is, en eerst na rijp beraad heeft zij gemeend «het uit de voorstellen der Staatscommissie te moeten overnemen. «Het geeft toch aan hen, die bezwaren hebben tegen het voorgestelde art. 183, eenen waarborg, dat men hetzij dan tot bescherming van de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen, hetzij tot handhaving van ons gezag aldaar, het niet zal laten aankomen op de hulp daartoe door de dienstplichtigen te verleen. Het artikel beoogt het op den voorgrond plaatsen, «ja bijna het uitdrukkelijk bepalen, dat over die hulp slechts bij

«uiterste noodzakelijkheid zal worden beschikt. Het komt der Regeering derhalve dienstig voor, het artikel te handhaven. In «verband met de gemaakte opmerkingen meent zij het echter te «moeten wijzigen als volgt :

«In de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen is eene «krijgsmagt aanwezig tot handhaving van het Nederlandsche «gezag aldaar.»»

«Hierdoor wordt uitgemaakt dat de bedoelde krijgsmacht niet «alleen bestaan, maar in de koloniën enz. werkelijk aanwezig «zijn moet. De waarborg tegen het ontstaan der noodzakelijkheid «van het invoeren der hulp van de dienstplichtigen door het «verzuimen van tijdig te treffen voorzieningen wordt alzoo be- «langrijk versterkt.

«Ook wordt tegemoet gekomen aan de vrees van hen, die «meenen dat de aanvankelijk voorgestelde redactie in den weg «zou kunnen staan *«aan eene wellicht te eeniger tijd, althans «wat de vrijwilligers betreft, wenschelijk te achten amalgama- «tie van het Nederlandsch en Indisch leger.»*

In de Buit. Zitt. 86, achtte men verkieslijk het ontwerp art. 180, dat ook door de Regeering niet volstrekt noodig werd geacht, achterwege te laten.

In de nota van antwoord der Regeering werd vermeld dat het ontwerp artikel 180 voornamelijk bestemd was als tegenwicht tegen ontwerp artikel 183 1) en als zoodanig onmiskenbaar nuttig zou zijn.

Doch, toen tengevolge van een amendement der HH. van der Feltz, van Baar, Kielstra, van Osenbruggen en de Meyier dit laatste veranderde in art. 184 :

«De dienstplichtigen te land mogen niet dan met hunne toestemming naar de koloniën en bezittingen van het Rijk in «andere werelddeelen worden gezonden»;

toen verviel ook art. 180 van het Ontwerp der Regeering.

Uit het bovenstaande blijkt voldoende, dat zoowel de Regeering als de volksvertegenwoordiging geen enkele hinderpaal

---

1) De dienstplichtigen te land mogen niet dan krachtens eene wet buiten Europa worden gezonden. De wet bepaalt de voordeelen hun wegens die uitzending toe te kennen.

verlangden voor een, wat de vrijwilligers betreft, wenschelijk te achten amalgamatie van het Nederlandsche en Indische leger, zoodat eene meerdere vereeniging der beide officierskorpsen geheel zou overeenkomen met den geest der bestaande grondwet.

Van verschillende zijden zijn tegen het denkbeeld der vereeniging echter bezwaren geopperd, waarvan de voornaamste hier achtereenvolgens besproken zullen worden.

Er zijn stemmen opgegaan, die beweerden dat het voor velen moeilijk zou zijn zich goed op de hoogte te houden van de meer veelzijdige taak, die aldus van den officier gevorderd zou worden, en dat het niet gaan zou, vooral in de hoogere betrekkingen voldoende berekend te zijn en voor de defensie van Nederland en voor den eigenaardigen werkkring in de koloniën.

Naar mijne meening mag aan deze bewering geene groote waarde worden toegekend en ik geloof, dat een gewoon gezond verstand toch zonder overspanning nog wel wat meer kan bevatten dan hetgeen over het algemeen voor den dienst als officier hier te lande of voor dien in de koloniën wordt gevorderd.

Bovendien zou — indien ooit eenige meerdere verbinding tusschen de beide officierskorpsen mocht tot stand komen —, de studie der Maleische taal en der land en volkenkunde van Nederlandsch Indië voor alle aspirant-officieren verplichtend moeten worden, terwijl ongetwijfeld pogingen zouden worden gedaan om de verschillen, die nu nog in reglementen en dienstvoorschriften bestaan, zooveel dit maar eenigszins mogelijk is, weg te nemen; hetgeen ongetwijfeld er toe leiden zou om den overgang van het eene leger naar het andere meer geleidelijk te maken.

En tevens werkt de afwisseling van werkkring ongetwijfeld zeer opwekkend op den geest. Ieder, die eenige jaren in Indië doorbracht en daarna in Nederland terugkeerde, zal waarschijnlijk toestemmen, dat juist gedurende den eersten tijd na den overgang, terwijl de herinnering aan den vorigen toestand nog frisch was en de tegenstelling met de nieuwe omgeving zich dus scherper afteekende, men in enkele weken meer waarnam dan later in vele jaren.

Ten slotte behoeft slechts te worden gewezen op zoovele

Nederlandsche officieren der verschillende wapens en diensten, die, gedurende hunne detachering bij het Indische leger, zich na korten tijd geheel op hunne plaats gevoelden en uitstekende diensten bewezen;

op de ingenieurs der spoorwegen en van den waterstaat, die bij de uitvoering van werken voortdurend met de bevolking in aanraking komen, en niettegenstaande de eigenaardigheden van den toestand, toch zeer spoedig geheel zelfstandig kunnen optreden;

op de officieren der K. N. M., die onder alle hemelstreken zich naar de wisselende omstandigheden weten te schikken;

en op de officieren der groote koloniale mogendheden, die in alle hoeken en gaten der wereld worden gezonden om den oorlog te voeren.

Dit alles te zamen is m. i. voldoende om het geopperde bezwaar geheel te ontzenuwen.

Intusschen zou bij het stelsel, dat hieronder aan uwe welwillende overweging zal worden onderworpen, gelegenheid blijven bestaan voor enkele officieren, die bijzonderen aanleg en lust hebben voor den dienst in Indië, om aldaar langen tijd achtereen te blijven. Daardoor zouden deze zich zoodanig kunnen ontwikkelen, dat zij, met buitengewone kennis der toestanden toegerust, in gewichtige omstandigheden als raadslieden of aanvoerders bijzondere diensten zouden kunnen bewijzen.

Voor de gewone diensten is die bijzondere studie echter niet noodig. En voor hen, die de eigenaardige gave van opmerken en den tact om met allerlei menschen om te gaan missen, zal de praktische geschiktheid zeker niet vermeerderen, naarmate het verblijf in een zekeren toestand wordt gerekt. Na zekeren tijd staan zij stil en zou voortgang en ontwikkeling juist meer bevorderd worden door eene zeer sterke afwisseling, dan door in de specifiek Indische toestanden te blijven voortleven.

Een ander bezwaar, dat meermalen wordt geopperd, is, dat de dikwerf voorkomende veranderingen van klimaat en leefwijze, de om zoo te zeggen periodiek terugkeerende acclimatisatie-processen, zeer nadeelig zouden zijn voor de gezondheid.

Omtrent dit gedeelte van het vraagstuk, dat zoo geheel tot

het gebied der hygiëne behoort, is het voor een niet geneeskundige bijna onmogelijk zich eene zelfstandige meening te vormen.

Waarschijnlijk zullen zich bij velen uwer M. H. voorbeelden opdringen, die zoowel tot steun van bovenbedoelde bewering kunnen worden aangehaald als andere, die haar omverwerpen.

Toch komt het voor, dat men op gezag van deskundigen mag aannemen, dat — de uitzonderingen daargelaten — eene periodieke verandering van klimaat in het algemeen voor de gezondheid niet zoo nadeelig zou wezen als een verlengd gedwongen verblijf in een ongunstig klimaat, en dat men dus bij periodieke aflossing geen grooter verlies aan menschenlevens zou te betreuren hebben dan bij de bestaande regeling.

Aan de wetenschappelijke onderzoekingen van den Engelschen kolonel Tulloch en den Franschen Dr. Boudin is het te danken, dat thans nagenoeg algemeen het stelsel van acclimatiseeren is losgelaten en dat menigvuldige afwisseling daarvoor in de plaats werd gesteld.

Hoe langer men in een ongezond klimaat verkeert, des te meer zal het lichaam kans hebben te verzwakken.

Volgens de Engelsche geneesheeren verliest een Europeaan, die zich naar de tropen verplaatst, in den regel voortdurend — zij het soms ook zeer geleidelijk en onmerkbaar — aan weerstandsvermogen en zijn afwisseling van klimaat, verandering van leefwijze en terugkeer voor eenige jaren in het vaderland, daarom zeer heilzaam tot herstel der verloren krachten.

Die theorie wordt in den Engelschen en ook in den Franschen koloniale dienst gehuldigd door de veelvuldige overplaatsingen der Europeesche regimenten uit de tropische bezittingen naar andere gewesten, zoodat geen dezer korpsen langer dan 3 jaar in dezelfde kolonie verblijft, terwijl die termijn voor sommige plaatsen tot slechts een jaar wordt beperkt.

En sedert dat beginsel werd toegepast, daalde de sterfte aanzienlijk. Voor de troepen in Ceylon werd zij bijna tot de helft teruggebracht, voor die in Bermudas ruim viermaal en voor die in Jamaïca ruim driemaal kleiner dan voorheen, toen het

stelsel der veelvuldige periodieke afwisseling nog niet werd toegepast. 1)

Bij de zeemogendheden wordt ook ten aanzien der bemanning van de vloot hetzelfde stelsel gevolgd.

Bij de verschillende Marines heeft de commandant van een oorlogsschip de bevoegdheid om manschappen, die ongeschikt zijn voor den dienst in eenig klimaat, naar het vaderland op te zenden.

Volgens de rede, uitgesproken in de vergadering der Tweede Kamer op 13 Nov. 1891, bedraagt het aantal uit Oost-Indië opgezonden manschappen onzer zeemacht van 7 tot 9 percent der sterkte.

Bij de Engelse Vloot is het regel om in ongezone stations, zooals bijv. Jamaïca, de Europeesche bemanning na een tweejarigen dienst af te lossen; op de Westkust van Afrika geschiedt dat om de 18 en in de nabijheid der Olievieren zelfs om de 12 maanden.

Omtrent het verblijf der bemanning van de Fransche oorlogsschepen tusschen de keerkringen werden bij reglement van den 6 December 1889 bepalingen vastgesteld, die eveneens veelvuldige afflossingen op den voorgrond stellen. 2)

1) De volgende cijfers zijn ontleend aan G. Fr. Kolb Handbuch der vergleichenden statistik.

	aerlimatiseeren	afwisselen
Gibraltar	22	12.2
Malta	18.7	18
Ionische eilanden	28.3	13.4
Bermudas	52.1	11.6
Kaap de Goede Hoop	15.5	12.7
St. Helena	33	8.8
Maritius	30.1	22.3
Jamaïca	128.6	39.7
Kleine Antillen	82.5	59.1
Ceylon	75	44.2
Gemiddeld	48.58	24.2

2)	Voor de officieren.	Voor de overige bemanning.
Senegal	18 maanden.	12 maanden.
Gabon	18 "	12 " . . . . .
Oboek	18 "	12 " . . . . .
Indische Oceaan	24 "	24 " . . . . .
Indo-China	24 "	24 " . . . . .
Guyana en Antillen	24 "	24 " . . . . .
Nieuw-Caledonië	24 "	30 " . . . . .
Taiti-Stille Zuidzee	24 "	30 " . . . . .

Bij de Duitse Marine bestaan geene wettelijke noch administratieve voorschriften betreffende den duur van het verblijf tusschen de keerkringen.

In den regel duurt dat echter niet langer dan twee jaren en in bijzonder ongezonde streken, zooals bijv. in West-Afrika, wordt het gewoonlijk tot slechts een jaar beperkt.

Door den Heer Land, Kapitein-Luitenant ter zee en Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, werden mij met de meeste welwillendheid de volgende gegevens verstrekt, ten opzichte der sterfte onder de Officieren der Koninklijke Nederlandsche Marine.

In de jaren 1870 tot en met 1875 werden aangesteld 117 adelborsten der 1^e klasse — thans mannen van 34 tot 40 jaren gemiddeld dus 37 jaar oud. Van hen zijn

thans in dienst	56	of	48%
in leven	na eervol ontslag	20	17
	na pensionneering	13	11
gesneuveld, verdronken, overleden	28	24	
Totaal	117	100%	

Het hooge cijfer van 28 moet worden toegeschreven aan algemeene ongunstige hygienische levensvoorwaarden, zelfs als men daarbij in aanmerking neemt, dat 4 dier officieren zijn gesneuveld of verdronken en dus zijn gevallen als offers van de onvernijdelijke gevaren van het beroep.

Dat blijkt ook daaruit, dat het aantal deelhebbers van het Weduwen- en Weezenfonds der officieren van de Zeemacht van 1870 - 1890 gemiddeld 640 bedroeg, dat daarvan 246 overleden, gevende een jaarlijksch sterftcijfer van 2.7 percent.

Ongetwijfeld werkt de periodieke en te dikwijls herhaalde plaatsing tusschen de keerkringen ongunstig op de sterftekans.

In dit opzicht schijnt bovendien de invloed van het verblijf in Oost-Indië uit een hygienisch oogpunt nadeeliger te zijn, dan die van het verblijf in West-Indië.

Men vergeete intusschen niet, dat het verblijf aan boord, op ongezonde reeden, in de nabijheid van kusten, waar malaria heerscht en de voortdurende spanning der zenuwen een na-

deeligen invloed op het lichaam uitoefenen en dat de Zee-officieren in Indië onder veel ongunstiger verhoudingen verkeeren, dan de meeste officieren der Landmacht.

Niettegenstaande door verbetering der schepen en der voeding getracht wordt de voorwaarden voor het behoud der gezondheid gunstiger te maken, zou men zeker niet mogen afwijken van den gebruikelijken regel om de officieren en de overige bemanning niet langer dan drie jaren achtereen in Indië te laten.

Indien men hen er langer liet verblijven, zou de sterfte hoogst waarschijnlijk nog veel grooter zijn.

Intusschen is het een opmerkelijk verschijnsel, dat terwijl het lichaam der Nederlandsche zeelieden door de periodieke plaatsing in Indië ongetwijfeld lijdt, zulks volstrekt niet kan beweerd worden ten opzichte van den geest, en dat de opgewektheid daarvan zeker niet minder is dan zij zou wezen, indien diezelfde officieren onder gunstiger omstandigheden, maar met betrekkelijk zeer weinig afwisseling en spanning, voortdurend dienst deden in de Nederlandsche wateren.

Bij het *Nederlandsch-Indische* leger huldigt men, wat de officieren betreft, feitelijk nog steeds de oude theorie van het acclimatiseeren en alleen in geval van ziekte kunnen zij — behoudens enkele uitzonderingen — binnen 12 jaren naar Europa terugkeeren.

In de jaren 1870—92 sneuvelden of overleden 587 officieren van het Ned. Indische leger d. i. dus gemiddeld ruim 26 per jaar, terwijl de gemiddelde sterkte van het officierskorps 1366 bedroeg.

De sterfte was dus gemiddeld ongeveer 2% per jaar.

Van de officieren van het *Nederlandsche* leger stierven in hetzelfde tijdvak 380 d. i. dus gemiddeld per jaar ruim 17 bij eene gemiddelde sterkte van 1848 officieren.

Dit sterftecijfer heeft ook betrekking op de officieren, die naar de koloniën gedetacheerd werden.

De sterfte bedroeg aldus gemiddeld nog niet 1 percent.

Het is hoogst moeielijk om eene vergelijking te maken, tusschen de sterftekans der officieren van de beide legers met die van hen, die voor korteren of langeren tijd van het eene bij

het andere werden gedetacheerd, vooral ook omdat de detacheringen zoo verschillend van duur waren en omdat het aantal der gedetacheerden toch betrekkelijk nog gering is.

Intusschen verdient het de aandacht :

dat van de 3814 personen, die gedurende de jaren 1870 tot en met 1891 voor langen of korten tijd als officier in het Nederlandsche leger dienden, er 380 in dienst overleden, d.i. 10 / ;

dat van de 3498 personen, die in datzelfde tijdvak als officier in het Nederlandsch-Indische leger dienden, er 587 in dienst overleden, d. i. dus ruim 16°/_o ;

en dat van de 413 officieren, die in dat tijdvak van het Nederlandsche leger naar Oost of West-Indië werden gedetacheerd, er 39 gedurende den dienst in Indië en 16 na terugkeer in Nederland in actieven dienst, te zamen dus 55 overleden, d.i. 13°/_o.

Omtrent die gedetacheerden zijn in een der bijlagen dezer voordracht eenige gegevens verzameld, waaruit o. a. blijkt dat van hen, die voor 1887 in Nederland waren teruggekeerd, ten getale van 223, er vijf jaren na hunne terugkomst nog 167 in actieven dienst waren.

Ook is het opmerkelijk, dat de sterfte onder de Europeesche militairen beneden den rang van officier in het Indische leger aanzienlijk daalde, nadat in Indië meer militairen als tijdelijk ongeschikt herwaarts werden gezonden.

Voor 1885 bleef het aantal tijdelijk gegageerden jaarlijks ver beneden 100, daarna krom het in :

1886	tot	152	bij	eene	sterfte	van	439
1887	—	190	—	—	—	—	240
1888	—	248	—	—	—	—	376
1889	—	367	—	—	—	—	389
1890	—	446	—	—	—	—	322.

Naar vermeend wordt, bestaat er intusschen wel reden om aan te nemen, dat onder de officieren der Landmacht, die meer-malen het Europeesche met het Indische klimaat zouden verwisselen, de sterfte niet grooter zou wezen dan zij thans is voor de Nederlandsch Indische officieren.

En terwijl de duur van het verblijf tusschen de keerkringen voor de Marine-officieren in den regel 3 jaar bedraagt, schijnt

men dien voor de officieren der Landmacht wegens de voordeeler voorwaarden, waaronder men aan wal verkeert, even als thans bij de detacheringen geschiedt, normaal wel op 5 jaar te mogen stellen, daarbij voor krachtige personen de gelegenheid open latende om vrijwillig nog langer te blijven, naar mate hunne gezondheid dat toelaat.

De leeftijd, waarop men de verschillende rangen in het Nederlandsche officierskorps bereikt, is over het algemeen hooger dan voor het Nederlandsch-Indische leger.

Indien de beide officierskorpsen geheel vereenigd werden, zou die leeftijd waarschijnlijk ongeveer een gemiddelde worden.

Oppervlakkig beschouwd zou dat een nadeel wezen voor het Indische leger, omdat daar voor een veldtocht in de eerste plaats groot weerstandsvermogen wordt vereischt en het belang van den Staat vordert, dat vooral geen afgeleefde personen belast worden met een gewichtige betrekking, waarbij veerkracht van geest en lichaam onmisbaar is.

Naar vermeend wordt, zou dat nadeel echter meer in schijn dan in werkelijkheid bestaan, omdat de officieren, die dikwijls in het vaderland terugkeeren en daar hunne krachten herstellen, ook over het algemeen langer frisch en jeugdig zullen blijven, dan zij, die onafgebroken onder een afmattend klimaat dienen.

Alles te zamen genomen, komt het daarom voor, dat in de hygienische zijde der kwestie zeker geen overwegend bezwaar gelegen zou zijn.

Een derde bezwaar, dat dikwijls wordt aangevoerd is, dat eene vereeniging der beide officierskorpsen ongetwijfeld nadeelig zou werken op den lust om als officier te dienen en dat de Staat voor aanzienlijke cijfers van incompleet zou worden gesteld, tenzij men door geldelijke opofferingen den toevloed der aspiranten op nieuw aanwakkerde.

Ook dit bezwaar geloof ik niet dat in de praktijk zou blijken van groote beteekenis te zijn.

Vele Indische officieren zouden gaarne af en toe eenige jaren in Nederland dienst doen in stede van hier met verlof 2 of 3 jaar zonder eenige gezette bezigheid te zijn. Als bewijs voor

deze stelling kan worden gewezen op den ijver, waarmede de meesten zich gedurende den verloftijd gaarne voor verschillende commissiën of dienstverrichtingen beschikbaar stellen.

Ook zijn er in het Nederlandsche leger ongetwijfeld tal van officieren, zelfs in de hogere rangen, die gaarne de koloniën door eigen aanschouwing zouden leeren kennen, indien zij slechts verzekerd waren, dat hun verblijf daar niet te lang zou wezen en zij dus niet alle banden, die hen aan de Nederlandsche maatschappij verbinden, voor het grootste deel moeten verscheuren.

Indien de beide officierskorpsen geheel vereenigd waren, zou de toestand der officieren der landmacht eenigszins te vergelijken zijn met die van de officieren der Koninklijke Nederlandsche Marine, behalve dat zij gedurende hun verblijf in Indië inzonder en aangenaamer verhoudingen zouden verkeeren en gedurende dat verblijf niet genoodzaakt zouden zijn zich van hun gezin te scheiden.

Voor al in dit laatste opzicht zouden zij in veel gunstiger en goedelijker toestand verkeeren dan de zeeofficieren, waarvan verscheidene zich ongetwijfeld door hunne familiën zonden doen vergezellen, indien dit met den dienst kon worden overeengebracht.

In de voordracht van 1867 werd door den heer Netscher als een der bezwaren tegen eene vereeniging der officierskorpsen aangevoerd, dat het aantal aspiranten aanzienlijk zou verminderen omdat zeer vele officieren, die voor den dienst in Nederlandsch-Indië werden opgeleid, uit de lagere volksklasse voortgesproten zijnde, zich als officier in Nederland om verschillende redenen minder op hunne plaats gevoelden, en dan ook liever ver van hun vaderland leefden dan in de nabijheid te blijven hunner vorige omgeving en hunner in een minderen stand levende en soms behoeftige ouders.

Wanneer men de samenstelling nagaat der officierskorpsen van de meeste Europeesche legers, dan ontwaart men bijna overal dat er in den laatsten tijd hoe langer hoe meer elementen in worden opgenomen, die er vroeger minder of in het geheel niet in voorkwamen, en dat de alles nivelleerende tijdgeest zich ook in dit opzicht deed gevoelen.

Het komt mij daarom niet al te gewaagd voor te beweren dat ook het Nederlandsche officierskorps dienzelfden invloed

reeds heeft ondervonden en langzamerhand nog meer zal ondervinden en dat de sociale verhoudingen, die aldus voorheen volgens sommigen een hinderpaal vormden, welke de vereeniging in den weg stond, zich geleidelijk zullen wijzigen en reeds gewijzigd hebben.

Zouden er niet reeds teekenen des tijds zijn, dat het groote verschil in de samenstelling der beide officierskorpsen langzamerhand gaat verdwijnen?

Laat ons echter voor het oogenblik aannemen dat de voorstelling van den heer Netscher niet alleen volkomen den toestand van 1867 teruggaf, maar dat zij in hoofdzaak ook nog geheel van toepassing kan worden geacht op de hedendaagsche maatschappij.

Laat ons aannemen, dat over het algemeen de officieren, uit den beschaafden stand afkomstig, in Nederland blijven, terwijl er onder hen, die naar Indië gaan, vele zijn van mindere afkomst.

Zon dan echter juist daarin toch eigenlijk niet een der voornaamste redenen gelegen zijn om uit het oogpunt van Staatsbelang te trachten den Indischen dienst voor alle officieren meer aantrekkelijk te maken, door het bezwaar uit den weg te ruimen, dat men zich daarbij voor zijn geheele carrière moet verbinden.

Langzaam doch voortdurend heeft de overtuiging veld gewonnen, dat Nederland aan het bezit der koloniën een groot deel zijner staatkundige beteekenis ontleent en dat het aanzien, dat het vaderland nog in het buitenland geniet, ook wel degelijk afhangt van de meer of minder energieke wijze, waarop die bezittingen tot ontwikkeling worden gebracht en waarop het Nederlandsche gezag daar wordt gehandhaafd.

Zon het daarom dan ook niet wenschelijk zijn de belangstelling in den toestand van het Nederlandsch-Indische leger ook onder de hoogere standen van het Nederlandsche volk op te wekken en levendig te houden?

Bovendien mag niet uit het oog worden verloren dat het Indische leger uit den aard der zaak in menig opzicht afhankelijk is, wat werving, opleiding en aanvulling betreft, van het leger in het moederland, en dat dit zoo zal moeten blijven.

Hoe meer zich nu het geval voordoet dat in de hoogere rangen van het Nederlandsche leger, officieren bevelvoeren, die met waardeering terugdenken aan den in Indië doorgebrachten tijd, en voor wie de aldaar ondervonden afwisseling en de eigenaardige toestanden, altijd een frisch contrast blijven vormen met de eentonigheid van den Nederlandschen garnizoensdienst, des te meer kans hebben de belangen van het Nederlandsch-Indische leger om hier behartigd te worden en des te krachtiger zal dientengevolge het Nederlandsche gezag in Indië dan ook kunnen worden gehandhaafd.

Voor al zou die zoo wenschelijke toestand van opgewekte belangstelling voor het Indische krijgswezen vruchtdragend kunnen wezen, indien officieren in Nederland, die door hunne betrekkingen in menig opzicht invloed kunnen uitoefenen op den gang der zaken, elk oogenblik kunnen worden geroepen tot de leiding van een Indischen veldtocht of wel om daaraan in hooger en of lageren rang deel te nemen.

Door hun toedoen zou men wellicht tot den zeer wenschelijken toestand kunnen geraken dat de organisatie der levende strijdkrachten in Nederland, nooit opnieuw worde geregeld, zonder daarbij te letten op het onderling verband met die der koloniën.

De gebreken, die nu of later aan het Indische leger mochten kleven, zullen dan hier niet alleen bij de toonevende personen belangstelling vinden, maar zij zouden dan ook soms hunne persoonlijke belangen kunnen raken.

En allicht zou men dientengevolge kans hebben, dat, waar het noodig is, spoediger en meer afdoende verbetering tot stand komt.

Er wordt wel beweerd dat de eigenaardige krachtige en doortastende wijze, waarop Groot-Brittannië in verschillende deelen der wereld optreedt, voor een groot deel moet worden toegeschreven aan het feit, dat vele jongere zonen uit de beste familiën des lands er eene eer in stellen als ambtenaar of officier de belangen van den Staat te behartigen, onverschillig in welk gedeelte der wereld die diensten mogen gevorderd worden, terwijl de Nederlandsche en Fransche aristocratie zich veel minder aan de koloniën laten gelegen liggen.

Zou die bewering zoo onjuist wezen?

En wanneer zij waarheid bevat, zou dan daarin niet eene reden liggen om de hinderpalen, die meer verbinding tusschen de beide officierskorpsen in den weg staan, te verminderen en zoo mogelijk op te heffen?

Zooals hierhoven werd aangeteekend, zou men, bij een ontwerp tot vereeniging der beide officierskorpsen, de rechten der reeds dienende officieren in alle opzichten moeten eerbiedigen.

Bovendien zou aan ieder, die tot officier wenscht te worden opgeleid, bij den aanvang volkomen vrijheid moeten worden gelaten om over de richting zijner loopbaan te beslissen.

Het denkbeeld dier vereeniging zou langzamerhand moeten veld winnen bij de aankomende officieren en de toestand zou zich geleidelijk en bijna onmerkbaar moeten wijzigen, opdat niemand eenige nadeelen ondervinde en daardoor aanleiding krije tot billijke ontevredenheid.

Uitgaande van deze beginselen werd getracht eene oplossing der kwestie te vinden.

Zonder een poging te doen om een bepaalde ontwerp-regeling samen te stellen, werd toch getracht een schema daar voor op te maken en daarin de voornaamste bepalingen op te nemen, waarvan de toepassing bij eene eventueele uitvoering overweging zou verdienen.

SCHEMA EENER ONTWERP REGELING.

I.

De officieren der Landmacht die (bijv. in 1896) worden aangesteld, verbinden zich voor den dienst :

I. hier te lande;

II. hier te lande met beschikbaarstelling voor de koloniën :

III. in Nederlandsch-Indië.

Art. 26, sub 2 van het K. B. van 24 Nov. 1859, N° 69 en het K. B. dd. 18 Aug. 1871, N° 10 worden te hunnen opzichte buiten werking gesteld.

II.

De officieren der I° categorie, voor wie behalve de bovenge-

noemde Koninklijke Besluiten alle overige bestaande bepalingen van kracht blijven, kunnen in den luitenants- en kapiteinsrang op hun verzoek in de IIe categorie overgaan, indien zij bij geneeskundig onderzoek voor den dienst in de koloniën geschikt worden bevonden.

III.

De officieren der IIe categorie worden even als die der I^e door den Koning benoemd, bevorderd en ontslagen.

Zij volgen voor de bevordering de ranglijst der I^e categorie.

Telkens, wanneer het noodig wordt geoordeeld, kunnen zij, na bij geneeskundig onderzoek daartoe geschikt bevonden te zijn, naar de koloniën worden gezonden om daar gedurende vijf 1) achtereenvolgende jaren te dienen.

Indien zij zich bij het verstrijken van dien termijn in Indië te velde bevinden, kan hun terugkeer naar Nederland worden uitgesteld, zoolang de omstandigheden dat vorderen.

Daarentegen worden zij in geval van ziekte — zoo noodig — naar Nederland teruggezonden, vóór dat de termijn van vijf jaren verstreken is.

Nadat zij vier jaren in Indië hebben doorgebracht, kunnen zij het verzoek doen, den boven bedoelden termijn met een jaar te verlengen en zulke verzoeken worden zooveel mogelijk toegestaan, tenzij daartegen bezwaren zijn met het oog op de aanspraken van andere officieren der IIe categorie om naar Indië te worden gezonden of met het oog op de belangen van de officieren der IIIe categorie.

Het verzoek om verlenging kan telkens na een jaar viermaal worden herhaald.

Na een verblijf van tien achtereenvolgende jaren keeren de officieren der IIe categorie *in den regel* naar Europa terug en dienen aldaar minstens drie 2) jaren, voor dat zij wederom in aanmerking kunnen komen voor terugkeer naar Indië.

1) Deze termijn, overeenkomende met den normalen duur der wederkeerige detacheringen, zou op grond der ervaring nader bepaald en gewijzigd kunnen worden.

2) Deze termijn is kort gesteld om ruime gelegenheid tot onderlinge ruiling te geven.

Slechts wegens buitengewone redenen wordt van de bepaling in het voorgaande lid afgeweken.

Eene plaatsing voor de tweede maal in Indië is even als de eerste, voor den normalen termijn van vijf jaren en kan op dezelfde wijze tot tien jaar worden verlengd.

Daarop volgt een diensttijd van minstens twee jaren bij het leger hier te lande.

Officieren, die wegens ziekte binnen drie jaren naar Nederland moeten terugkeeren, zullen in den regel niet ten tweeden male, en, indien het geval zich herhaald heeft, nimmer ten derde male naar Indië worden gezonden.

Ook worden in den regel geene officieren dezer categorie naar Indië gezonden, die niet minstens nog drie jaar aldaar zouden moeten dienen, alvorens aanspraak op pensioen te kunnen doen gelden.

Een hoofdofficier kan niet naar Indië worden gezonden, tenzij hij daar in de rangen van luitenant en kapitein te zamen minstens tien jaren heeft gediend.

Bij de aanwijzing van officieren om naar Indië te vertrekken, wordt in den regel de ranglijst of tourbeurt gevolgd en in elk geval wordt tijdig gewaarschuwd.

Onderlinge ruiling wordt op verzoek steeds toegestaan.

Er zou kunnen worden overwogen of het feit, dat de Staat over de officieren der IIe categorie ten volle kan beschikken, ook aanspraak moet geven om gedurende het verblijf in Nederland meer tractement te genieten dan de officieren van categorie I en hoeveel dat meerdere zou moeten bedragen. Overigens zouden deze officieren het tractement moeten genieten overeenkomstig de bepalingen van het leger, waarbij zij in de sterkte rekenen.

De tijd, in de koloniën doorgebracht, telt dubbel bij de berekening van den voor het pensioen gevorderden dienst en geeft aanspraak op verhooging van het pensioen met eene zekere som, bijv. 75 gulden, voor ieder jaar.

De kosten van overtocht en de traktementen en verdere inkomsten der officieren van af het vertrek uit Nederland tot den terugkeer aldaar, komen ten laste der koloniale geldmiddelen.

IV.

Voor de officieren der IIIe categorie blijven voorloopig alle bestaande bepalingen van het N. I. leger van kracht.

Zij volgen eene afzonderlijke ranglijst voor de bevordering.

In den luitenants- en kapiteinsrang kunnen zij op hun verzoek in de IIe categorie overgaan.

V.

De uitzending van officieren der IIe categorie naar Nederlandsch-Indië regelt zich naar de behoeften van het Nederlandsch-Indische leger.

Daarbij wordt al het mogelijke gedaan om den toevoer van officieren, die nog niet in Indië zijn geweest, gelijkmatig te verdeelen en zonder schokken te doen plaats hebben.

De officieren der IIe categorie rekenen in de formatie van het N. I. leger van den datum van inschepping in Nederland tot dien, waarop zij Indië verlaten.

De terugkeer en uitzending van officieren der verschillende rangen van de IIe categorie zal zoodanig geregeld moeten worden dat de officieren der IIIe categorie den kapiteins- en den hoofd-officiersrang bereiken ongeveer te gelijk met de officieren der I^e en IIe categorie, die eenige (bijv. 4) jaren vóór hen tot officier zijn benoemd.

Dit cijfer zou op grond der ervaring nader kunnen worden bepaald.

Te 's-Hage en Batavia wordt een telegraafcode aangehouden om de dikwijls voorkomende zaken, zooals vertrek uit Nederland, terugkeer uit Indië, ruiling, bevordering enz. met weinig kosten te behandelen.

VI.

Jaarlijks wordt door de Ministers van Oorlog en van Koloniën bepaald, hoeveel cadets aan de cadettenschool en aan de

K. M. A. kunnen worden toegelaten om te worden opgeleid voor elk der bovenbedoelde categorieën.

De plaatsen, die voor de I^e of IIIe categorie zijn opengesteld, kunnen, indien zij onvervuld blijven, worden gevoegd bij die, welke voor de IIe categorie waren aangewezen.

De cadets der I^e categorie betalen een jaarlijksche bijdrage, het bedrag van *f* 400 niet te boven gaande. Die der IIe categorie betalen de helft dier bijdrage, terwijl die van categorie III van het betalen eener bijdrage geheel zijn vrijgesteld.

Bij de benoeming tot officier wordt overgang van de I^e en IIIe naar de IIe categorie toegestaan, in welk geval eene gedeeltelijke restitutie of betaling der bijdrage over het aantal als cadet doorgebrachte jaren telkens afzonderlijk wordt geregeld.

VII.

Ook bij den Hoofdcursus en bij alle inrichtingen, die nog mochten worden opgericht om onderofficieren tot den rang van officier op te leiden, wordt gelegenheid gegeven zich voor een der drie bovenbedoelde categorieën te verbinden.

VIII.

Bij de opleiding van de officieren der IIe categorie wordt aan allen onderwijs gegeven in de Maleische taal en in de Land- en Volkenkunde, zoo mede in de wijze van oorlogvoeren, die gebruikelijk is bij de inlandsche volken van den N.-I. archipel.

IX.

De officieren der IIe categorie dragen de uniform van het leger, waarbij zij zijn ingedeeld.

Behalve gratificatie voor eerste uitrusting, die bij vertrek naar Indië voor de eerste maal gegeven wordt, wordt bij elk volgend vertrek naar Indië een tegemoetkoming gegeven voor uniformverandering, zoo als dat thans in het Nederlandsche leger gebruikelijk is.

X.

De officieren der IIe categorie nemen deel aan de We-

duwen- en Weezenkas der Officieren van het Nederlandsche Leger.

Deze kwestie zou later nader geregeld kunnen worden.

Wordt de voorgestelde regeling te eeniger tijd in beginsel aangenomen, en — nadat daarin de noodige wijzigingen en verbeteringen zijn aangebracht — ook werkelijk ingevoerd, dan zou het geval zich meermalen voordoen dat officieren, die zich bij hunne benoeming beschikbaar stellen voor den dienst in de koloniën, daar nimmer komen, terwijl anderen er twintig of meer jaren doorbrengen.

Aan hem, die billijkheid alleen ziet in volkomen gelijkheid, zal deze regeling dus waarschijnlijk al dadelijk ten eenenmale verwerpelijk voorkomen.

Men vergeete echter niet, dat die volkomen gelijkheid bij elke regeling, ook bij de thans bestaande, ondenkbaar is en dat het leven van officieren, die hun dienst in hoofdzaak te 's-Hage of te Batavia verrichten, zeer veel verschilt van de loopbaan dergenen, die steeds in de kleine Nederlandsche garnizoenen of op de Indische buitenbezittingen blijven.

Uit de bijlagen I, II en X blijkt, dat de sterkten der officieren bij de verschillende Wapens en Diensten der beide legers zeer uiteenloopen.

Het aantal officieren van het Nederlandsche leger is veel grooter.

In Indië komen echter veel meer mutatiën voor.

Volkomen geregelde aflossing, zoodanig dat ieder officier even lang in Nederland en even lang in Indië doorbrengt als zijne kameraden, is niet bereikbaar.

Zulk eene tot in het uiterste doorgevoerde gelijkheid bestaat ook niet bij de Zeemacht.

Maar *dit* is ook geen vereischte.

Daarentegen is het echter wel eene *hoofdzaak*, dat bij wel-slagen der voorgestelde regeling al spoedig over verscheidene en later, indien het aantal officieren der IIe categorie toeneemt, wellicht over alle officieren der landmacht ten volle kan worden beschikt tot bescherming der belangen van den

Staat en dat deze officieren dus overal gezonden kunnen worden waar de omstandigheden het vorderen; hetzij in Europa — dan wel in Oost- of in West-Indië.

Wordt Nederland in oorlog gewikkeld, dan zou ieder officier der IIe categorie volkomen bekend zijn met de plaats, die hem wordt aangewezen en met de taak, die van hem gevorderd wordt.

En wanneer tengevolge van oorlog of oqstand eene bijzondere krachtsinspanning noodig is in de koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddelen, dan zou men in Nederland beschikken over een groot aantal officieren, die het leven tusschen de keerkaringen bij ervaring kennen, en die tevens door langdurig verblijf in Europa gesterkt, weer ten volle bestand zijn tegen de vermoeienis en ontberingen van een Indischen veldtocht.

Waarschijnlijk zou men dus nimmer zijne toevlecht behoeven te nemen tot aanstelling van minder geschikt en een tijdelijk incompleet aan officieren — dat trouwens nimmer zeer groot zou behoeven te zijn — zou als het ware kunnen worden overgebracht naar een rustig vredesgarnizoen in Nederland, waar het toch zeker minder zou worden gevoeld, dan in Indië gedurende een tijd van groote spanning.

Ook zou men door overplaatsing naar Nederland maatregelen kunnen nemen om in Indië het aantal officieren, die aldaar tijdelijk ongeschikt voor den velddienst zijn, kleiner te maken, dan thans het geval is.

En over dit voordeel denke men niet gering, want tengevolge dier tijdelijke ongeschiktheid voor den velddienst, daalt de kracht van het Indische officierskorps dikwijls beneden hetgeen men met het oog op de cijfers der formatie zou mogen verwachten.

In de tweede plaats meen ik er op te mogen wijzen, dat de voorgestelde regeling ten volle ruimte zou laten om aan de individueele belangen van het oogenblik zooveel mogelijk te gemoet te komen, door ruiling op de meest onbekrompen wijze toe te staan.

Zij, die blijken niet tegen het Indische klimaat bestand te

zijn, zonden daarom niet genoodzaakt zijn hunne betrekking vaarwel te zeggen, maar zij zonden den verderen diensttijd in Nederland kunnen volbrengen.

Daarbij komt, dat ieder officier zelf ten volle de vruchten zou plukken van zijn verblijf buiten het vaderland.

Aangezien het aan ieder zou vrij staan een der drie bedoelde categoriëen te kiezen en dus over de richting zijner toekomstige loopbaan te beslissen, aangezien in den luitenants- en kapiteinsrang verandering dier richting niet geheel zou zijn buitengesloten, zou van onbillijkheid geen sprake kunnen wezen.

Naar vermeend wordt, zou er dan ook volstrekt geen vrees behoeven te bestaan, dat het aantal aspiranten, die zich voor den dienst bij de Landmacht aanmelden, minder zou worden dan thans.

Zelfs komt het voor, dat er kans bestaat, dat hun aantal wellicht nog een weinig zou vermeerderen, omdat de dienst der IIe categorie waarschijnlijk voor sommige jongelieden eene groote aantrekkelijkheid zal hebben.

Door zich in verschillende toestanden te verplaatsen zouden de officieren dezer categorie volop gelegenheid hebben tot veelzijdige ontwikkeling, terwijl de eentonigheid van den dienst door de sterke en dikwijls terugkeerende afwisselingen zou verbroken worden.

En bovendien zou door hun invloed veel kunnen worden gedaan, om de belangstelling voor het Indische krijgswezen in Nederland te vermeerderen en in de behoeften daarvan zooveel mogelijk te gemoet te komen.

Ongetwijfeld zou het regelen der uitzending van officieren naar Indië en der bevordering cenig hoofdbreken kosten en waarschijnlijk zouden bij de praktische uitvoering ook nog wel andere moeielijkheden moeten worden overwonnen. Daarbij zou de onbepaalde gelegenheid tot onderlinge ruiling intusschen van groot nut kunnen zijn.

En in die moeielijkheden zou naar vermeend wordt geene reden mogen gelegen zijn om zich al dadelijk te laten afschrikken, omdat zij toch betrekkelijk gering moeten worden geacht

tegenover het groote voordeel, dat men door eene geleidelijke toenadering tusschen de beide officierskorpsen zou kunnen bereiken.

Het zou hoogst moeielijk of — beter gezegd — onmogelijk wezen met cijfers bepaald aan te geven, welke de financiële gevolgen van den voorgestelden maatregel zouden zijn.

Tal van factoren, die daarop invloed uitoefenen, zouden zich wellicht juist tengevolge der vereeniging langzamerhand in meer of mindere mate wijzigen.

Waarschijnlijk zou het bedrag der pensioenen niet grooter worden, omdat het gezamenlijk aantal der officieren iets kleiner zou kunnen zijn dan thans, omdat de hooge Indische pensioenen zouden vervallen en omdat de gemiddelde leeftijd, waarop pensioen wordt verleend, vermoedelijk iets hooger zou worden.

Voor overtocht zou zeker meer moeten worden uitgegeven en naar eene globale raming zou dat meerdere vermoedelijk omstreeks 2 ton per jaar bedragen.

Daarentegen zou het totaal der verloffstraktementen — thans gemiddeld *f* 290 000 's jaars — ongetwijfeld verminderen.

Wel zou men moeten blijven rekenen op een zeker bedrag voor traktementen der officieren, die op reis zijn tusschen Nederland en Indië en die gedurende dien tijd boven de formatie in de sterkte van een der legers zouden moeten worden gebracht.

Maar toch zou op dit artikel der begrooting door uitvoering der voorgestelde regeling zeker bezuinigd kunnen worden.

Alles te zamen genomen zouden de kosten der bestaande en der voorgestelde regeling vermoedelijk niet zeer veel van elkander verschillen.

Als Résumé der voorafgaande beschouwingen veroorloof ik mij de onderstaande gevolgtrekkingen in overweging te geven.

Een klein volk, dat op grooten afstand kostbare bezittingen heeft, moet niet alleen met zijne financiële, maar vooral met zijne personeele krachten woekeren.

Om dat te kunnen doen, dient het in de eerste plaats te beschikken over een korps officieren, die naar letter en geest geheel en onvoorwaardelijk voldoen aan art. 181 der Grondwet.

Uit het oogpunt van Staatsbelang moet eene vereeniging der officierskorpzen van het Nederlandsche en van het Nederlandsch-Indische leger dus zeker wenschelijk worden geacht.

Het zou echter niet mogelijk zijn, die vereeniging dadelijk tot stand te brengen.

Een geleidelijke overgang, die ten slotte tot het gewenschte doel kan voeren, zou daarom overweging en aanbeveling verdienen.

En hiermede, mijne Heeren, betuig ik U mijnen dank voor de mij verleende welwillende aandacht.

De VOORZITTER vraagt of een der aanwezigen het woord wenscht te voeren.

De heer NIJPELS. Gaarne betuig ik in het algemeen mijne instemming met hetgeen door den geachten spreker is gezegd. Hij heeft echter zelf de bezwaren opgesomd, die tegen zijn stelsel bestaan, en hij heeft getracht deze te weerleggen. Daarbij is hij, meen ik, niet in alle opzichten geslaagd.

Die bezwaren zijn van financieëlen, hygienischen en persoonlijken aard. Alleen voor de laatsten veroorloof ik mij even de aandacht der vergadering te verzoeken.

Thans reeds bestaat het euvel dat de jonge officieren uit Nederland in Indië aankomen, onvoldoende op de hoogte van de toestanden en van de taal. Door het voorstel van spreker zal 1° het aantal der officieren, die als baar in Indië komen, toenemen, 2° de onkunde kan nog grooter worden dan thans, en 3° die onkunde zal niet slechts bij jonge luitenants maar ook bij 1° luitenants en bij kapiteins te vinden zijn.

Dat een kapitein, die de taal van zijne manschappen niet kent, geen goed kapitein kan zijn, behoeft wel geen betoog, maar om u een blik te laten slaan in de toestanden, die daarvoor geboren kunnen worden, is het misschien toch niet over-

bodig een voorbeeld aan te halen. Toen ik in Indië kwam, kon ik geen woord Maleisch, na een korten tijd bij eene Europeesche compagnie gediend te hebben, werd ik bij eene Inlandsche overgeplaatst, daar zei ik tot een soldaat: «laat mij je eieren (telor) zien», toen ik bedoelde «laat mij je patronen (pelor) zien». Niet gemakkelijk viel het mij de vele tegenstellende woordjes «voornit en achteruit, omhoog en omlaag, rechts en links, enz.» te leeren, hetgeen bij de exercitiën tot veel moeilijkheden aanleiding gaf.

Ik behoorde ongeveer tot hen, die door den Majoor Haver Droeze in de tweede categorie zijn gerangschikt, voor zoover zij van het Nederlandsche leger daarin zullen overgaan. Degenen, die zich terstond aanmelden om zoowel voor Nederland als voor Indië beschikbaar te zijn, zullen volgens sprekers ontwerp, wel wat Maleisch geleerd hebben. Maar hoezeer men ook het onderwijs in het Maleisch moge waardeeren, dat tegenwoordig aan de aspirant-officieren gegeven wordt, het is bekend dat dit voor de practijk terstond bij aankomst weinig waarde heeft, en wat zal er dan van die kennis overblijven als de officier na eenige jaren verblijf in Nederland voor het eerst in Indië aankomt?

Door de voorbeelden zooeven aangehaald zal het u allen, M. H., ook voor zoover gij niet in Indië zijt geweest, duidelijk zijn in welke scheeve verhouding een kapitein geplaatst moet worden als hij het commando van eene Inlandsche compagnie krijgt. In den eersten tijd kan hij niet één oefening behoorlijk leiden, en hoe kan de vader, zooals Hare Majesteit het verlangt, zijne kinderen besturen, leiden en beschermen als hij de taal zijner kinderen niet verstaat?

De geachte spreker vergelijkt den toestand in het leger met dien, waarin burger-ambtenaren zich in den eersten tijd bevinden. Die vergelijking gaat echter niet geheel op. In den regel kan die burger-ambtenaar eenigen tijd op een bureau doorbrengen en wordt hij eerst tot zelfstandig handelen geroepen, als hij zich met de Indische samenleving voldoende verzoend heeft. De tweede luitenant daarentegen heeft feitelijk dadelijk hetzelfde werk te doen als de oudste 1^e luitenant-pelotons-commandant, hij moet terstond zelfstandig kunnen

optreden. Geeft dit dus reeds een bepaald verschil, de vergelijking gaat nog veel minder op als een kapitein, een compagniescommandant, daarbij in beschouwing wordt genomen.

Er is nog een punt, waardoor het door mij besproken bezwaar in gewicht toeneemt; tegenwoordig geldt namelijk als regel, dat geen luitenant te velde wordt gezonden alvorens in het garnizoen ontbolsterd te zijn. Zal die regel geldig kunnen blijven, wanneer meer officieren als baar in het leger zijn en wanneer ook kapiteins daaronder behooren? en zoo niet, zou het dan te verantwoorden zijn die kapiteins voor den vijand het commando hunner compagnie te laten?

Het is waar ook thans worden kapiteins van het Nederlandsche leger bij het Indische gedetacheerd, maar wat sporadisch voorkomt zonder ernstig nadeel, zou als het epidemisch werd een gevaar worden.

Een argument van den spreker, dat al mijne bezwaren zou te niet doen als het niet te wraken ware, is, dat de toestanden in de legers van de andere groote koloniale mogendheden zijn pleidooi stennen. Vermoedelijk heeft hij daarbij het oog op het Britsch-Indische leger gevestigd. Daar blijven de officieren, die uit Europa komen echter bij de Europeesche troepen, wil een luitenant bij het kader der Inlandsche troepen, d. i. bij het zoogenaamde Staff-corps, overgaan, dan moet hij daarbij als «probationer» vrij lang dienen en twee examens (lower standard en higher standard) afleggen. Voldoet hij niet dan keert hij weer naar zijne Europeesche troepen terug. Dat vind ik alleszins toe te juichen.

Als ik ten slotte mijne opmerkingen samenvat, komen zij hierop neer:

1°. Tegenwoordig wordt de aspirant-Indische officier reeds te weinig opgeleid voor de taak welke hem in Indië wacht:

2°. Mocht de zeer geachte spreker aan zijn ontwerp de bepaling toe willen voegen, dat geen officier in Indië tot de practijk zal geroepen worden, alvorens *daar* een cursus van $\pm$ 6 maanden doorloopen te hebben in de Maleische taal, in tactiek in verband met de Indische krijgsgeschiedenis, in de Indische exercitie-, dienst- en administratie-voorschriften, dan

voeg ik mij gaarne onder hen, die zijn voorstel toejuichen.

De heer GERLACH. De heden avond gehouden voordracht, betreft een zeer belangrijke zaak, die reeds heel wat pennen en stemmen in beweging heeft gebracht.

Het spreekt van zelf dat wanneer men eene voordracht houdt over den een of anderen ingrijpenden maatregel, men zich op het standpunt stelt, waarop men zelf de zaak inziet. En zoo meen ik dat de geachte spreker zich op een te optimistisch standpunt heeft geplaatst.

De vergelijking tusschen de officieren van de landmacht en van de zeemacht gaat niet op. Het is waar, de marine-officieren blijven in den regel op de schepen, doch zij hebben het daar nog niet zoo slecht met hun steeds frische zeelucht. Het is ook waar, dat zij aan veel ongemakken blootstaan. Zij kunnen met hun schip op reeden geplaatst worden in de nabijheid van koraalriffen of koraalsteenen kusten waardoor zij licht door malaria-koortsen aangetast worden. Maar in het algemeen hebben zij het op zee niet slecht. En wanneer men nagaat hoeveel officieren van de landmacht, die eenigen tijd op de ongezonde kustplaatsen hebben doorgebracht, ongezond terugkeeren, dan overtreft dit verre het aantal marine-officieren.

Wat m. i. vooral tegen het voorstel van den spreker moet gelden, is de financieele quaestie.

Zooals de zaken nu geregeld zijn, gaan de officieren als zij nog jong zijn, naar Indië en blijven daar een zekeren tijd, meestal 5 jaar. Werd echter het voorstel van den heer Haver Droeze gevolgd, dan zouden aanhoudend uit Nederland officieren naar Indië *moeten* worden gezonden. Daaronder zullen velen zijn met een gezin, want de tijd, waarop zij naar Indië zullen worden gezonden, is niet bepaald.

Zijn nu de officieren, die van Nederland naar Indië of van daar naar Nederland worden gezonden, getrouwd en hebben zij kinderen, dan zal dit heen en weerzenden voor den Staat groote uitgaven veroorzaken.

Hierbij komt nog de groote mogelijkheid dat de zaak, ook voor de officieren zelve, zeer bezwarend zou worden, vooral

voor hen, die hunne kinderen hierheen moeten zenden voor hunne opvoeding of wel bij vertrek van hier een of meer kinderen daarvoor zouden moeten achterlaten.

Het gevolg van een en ander zou wezen, dat het stelsel van ruiling gewoonte zou worden en dat in werkelijkheid betrekkelijk een gering getal Hollandsche officieren naar Indië zou gaan op de wijze, zooals door den spreker bedoeld wordt.

Dat vereeniging van beide legers in het algemeen wenschelijk is, wil ik niet tegenspreken, maar dit kan ook worden bereikt door het tegenwoordig stelsel van detachering. Niet, dat ik geloof dat dit stelsel in alle opzichten billijk en rechtvaardig is, vooral wat betreft de later uit te keeren pensioenen, maar het bewijst toch, dat men gevoelt dat het voor de opvoeding van den officier voordeelig is, wanneer hij eenigen tijd in de koloniën doorbrengt, en aan den anderen kant voor de Indische officieren om ook eenigen tijd in het moederland te verblijven.

Daarom ben ik voor het stelsel om hier in Holland eene Indische brigade te maken, waarmede men thans op kleine schaal is begonnen. Bij die brigade konden worden ingedeeld allen, die wegens tijdelijke ongeschiktheid, den dienst in Indië hebben moeten verlaten.

Bij die Indische brigade konden ook worden ingedeeld de officieren van het Indisch leger, die wegens ziekte, in de termen vallen van verlof. Het aantal verlofgangers zou daardoor aanzienlijk verminderen; de officieren zouden zich niet vervelen en de Staat zou van hen ook dienst hebben bij die brigade. Brengt men deze op een zekere sterkte, dan is het zeker dat vele officieren uit Indië daarbij zullen willen dienen, en dit zal ook de gewenschte verbroedering ten gevolge hebben.

De heer DE WIJS.

Ik stel mij niet voor een afdoende critiek te kunnen leveren op hetgeen door den heer Haver Droeze heden avond is gezegd. Ik weet te goed bij ondervinding, dat het werk van spreker steeds goed doordacht is. Daarenboven is het onmogelijk, zonder voorafgaande lezing en bestudeering, een ontwerp van wet in zoovele artikelen te beoordeelen.

Evenwel wensch ik thans slechts een paar aantekeningen op het gesprokene te maken. Reeds heeft generaal Gerlach er op gewezen, dat de vergelijking met de marine-officieren niet juist is. Hun toestand is toch geheel anders dan die van de officieren bij het leger. De marine-officier aardt zelden in Indië. Hij vindt het wel zeer voordeelig een zekeren tijd in Indië te verblijven met het oog op het pensioen, doch meest is hij gelukkig wanneer de straf tijd, zooals men het veel noemt, om is.

Of het nu niet beter zou wezen de regeling omtrent de marine-officieren meer te maken overeenkomstig die voor het Indisch leger, wensch ik thans niet te bespreken, doch wel wil ik wijzen op een ander punt, waarover de spreker zeer handig is heengegleden. Hij zeide namelijk, dat hij niet zou spreken over de Indische *ambtenaren*, omdat deze zoo noodig een anderen werkkring kunnen vinden.

Nu komt het mij juist voor, dat al de redenen, die pleiten voor een afzonderlijk korps Indische ambtenaren, ook voor het Indische officierskorps gelden, en dat het al evenmin wenschelijk is officieren dan wel ambtenaren onderling met collega's in het moederland van werkkring te doen verwisselen.

Door den heer Droeze zijn een aantal cijfers aangehaald ten betooge, dat het wenschelijk is de zaken anders te regelen dan nu het geval is. Maar die cijfers zijn niet zuiver; zij loopen toch over een ongunstig tijdvak in de Indische geschiedenis, nl. over den tijd, waarin wij ons de weelde veroorloofd hebben een oorlog te voeren zonder voldoende voorbereiding, zonder de noodige legersterkte en zonder eene reserve.

En al heeft nu die oorlog nadeelig gewerkt en buitengewone detacheringen benevens talrijke verloven noodzakelijk gemaakt, dan mag men daaruit nog geen algemeene gevolgtrekkingen maken om het onhoudbare van den tegenwoordigen toestand te bewijzen.

Raadpleegt men de couranten en let men op het groot aantal jongelieden, dat jaarlijks onze inrichtingen van onderwijs verlaat, op de scherpe concurrentie bij alle examens, zoodat jaarlijks honderden teleurgestelden de voorbereidende studiën moeten hervatten, op het aantal aspiranten met en zonder diploma's naar klerkenbetrekkingen van f 300 à 400, dan onderschrijf ik nog

niet de stelling, dat in Nederland geen voldoende aantal officieren te vinden zou zijn en voor het leger alhier en voor dat in Indië, in weerwil van de tijdelijke incompleten.

Ook geloof ik niet, dat alleen jongelui van minderen stand op het oogenblik naar Indië gaan. 't Is meer een quaestie van geld. Velen zullen wel in mijn geval verkeerd hebben en den Indischen loopbaan gekozen hebben, omdat het hun ouders niet convenieerde hun een dure opvoeding te geven, terwijl de opvoeding op de Militaire Academie voor Indië kosteloos was. Doch waar ik vooral de aandacht op wil vestigen is dit: de Indische officier moet lang in Indië verblijven, wil hij hechten aan het land, aan de maatschappij, aan het leger, waartoe hij behoort. Werd men om de 5 jaar verplaatst, dan zoude de officier zich evenmin aan Indië hechten als de marine-officier dat doet. Vele officieren zijn gehuwd met Indische meisjes en na weinige jaren leert men het leven in de Indische maatschappij op hoogen prijs stellen. Voor tal van gezinnen zoude het een onoverkomelijk bezwaar zijn, wanneer hun telkens verplaatsingen naar Nederland dreigde en het leger zoude telkens de meest ervaren officieren *kunnen* verliezen, vertrouwd met landaard, taal en klimaat.

Hoogst zelden gaan de officieren voor hun genoeg met verlof; meest zijn ze daartoe gedwongen en die verloven brengen zeer ernstige financieele bezwaren mee.

De behoefte aan verlof is zoo groot niet — nl. in normale omstandigheden — als men uit sprekers woorden zou opmaken.

Wanneer men zou bepalen dat steeds na 10 jaren, verlof voor één jaar kon gegeven worden en daarbij tevens een betere financieele regeling werd gemaakt, dan zouden de bezwaren aan het verlof verbonden voor een groot deel verdwijnen.

Ging het stelsel van den heer Haver Droeze door, dan zouden waarschijnlijk alle officieren in den aanvang opgeven — ten einde latere teleurstellingen te voorkomen — dat zij tot de door hem genoemde tweede categorie wilden behooren, maar dan zou men na korten tijd daarvan al de verkeerde gevolgen ondervinden, want zij die in Indië zijn, zouden van daar niet weg willen,

evenmin als velen die in Nederland zijn, naar Indië zouden wenschen te gaan, zoodat de wetgever toch tusschen beiden zou moeten treden om verplichte ruilingen voor te schrijven. Ik zie dus niet in hoe men met het stelsel van den heer Droeze tot de door hem gewenschte samensmelting zou kunnen komen.

Neen, evenals men voor Indië heeft een eigen korps burgerlijke ambtenaren, eveneens moet men ook voor Indië behouden een *afzonderlijk* officierskorps, doch daarbij meer gelegenheid geven tot detachering; een betere regeling maken voor de verloven en de verlofractementen verhoogen. Eene ineenmelting van beide officierskorpsen zou, naar mijn inzien, aanleiding geven tot groote willekeur en niet in het belang zijn van het Nederlandsche leger, doch vooral niet in dat van Indië.

De heer HAVER DROEZE.

Een enkel woord om de heeren, die mijne voordracht besproken hebben, te beantwoorden.

De heer Nijpels heeft naar mijne meening de moeielijkheden van het leeren spreken der Maleische taal veel te breed uitgemeten.

De meeste officieren, zoowel zij, die van het Nederlandsche leger gedetacheerd worden, als de pas aangestelde Indische officieren weten zich in betrekkelijk korten tijd te redden en komen dat bezwaar dan ook meestal zeer spoedig geheel te boven.

De heer Nijpels heeft dit zelfs immers ook ondervonden, niettegenstaande hij aanvankelijk niet voor den Indischen dienst bestemd was, en dus ook voor zijne benoeming tot officier geen onderwijs in die taal genoten had.

Ieder officier vindt in zijne omgeving steeds personen, die hem in dit opzicht te hulp kunnen komen, en zijn prestige zal er niet onder lijden, indien hij, gedurende den eersten tijd van zijn verblijf in Indië, nu en dan ook bij zijne ondergeschikten inlichtingen vraagt, waar het de vertaling van een of ander woord geldt.

In dit opzicht verkeert de officier naar mijne meening niet in moeielijker omstandigheden dan de civiele ambtenaren, waar-

van velen kort na hunne aankomst in Indië veel meer geïsoleerd moeten optreden.

Men denke aan ambtenaren van het binnenlandsch bestuur aan ingenieurs der Staatsspoorwegen en aan zoo vele anderen, die zich betrekkelijk spoedig en geheel zonder hulp moeten leeren redden bij de aanrakingen met de inlandsche bevolking.

Naar mijne overtuiging zal ieder officier, die zich met ijver toelegt op de kennis der Maleische taal, spoedig de vereischte praktische geschiktheid verkrijgen, om zich tegenover de inlandsche manschappen verstaanbaar te maken.

Naar aanleiding der opmerking dat de Britsch-Indische officieren hun geheelen dienstdienst in Indië doorbrengen, wordt herinnerd dat de officieren, die tot de «Staff Corps» der Britsch-Indische legers behooren, niet alleen bij inlandsche korpsen worden ingedeeld, maar ook voor den burgerlijken dienst kunnen worden aangewezen.

Door dat zij over het algemeen steeds in Indië blijven, wordt bovendien niet te kort gedaan aan de bevoegdheid der Regeering om de Engelsche officieren, die niet tot een dezer «Staff Corps» behooren, te zenden waar het noodig is, zoowel in Indië als in de verschillende koloniën.

En nu wat de reglementen betreft.

In hoofdzaak moet de oorlog onder alle hemelstreken gevoerd worden naar dezelfde grondbeginselen, waarvan men niet kan afwijken zonder nadeelige gevolgen te ondervinden.

Sterk uiteenloopende verschillen in de reglementen van het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische leger zijn daarom naar mijne meening af te keuren en zeker zou het aanbeveling verdienen verscheidene der afwijkingen, die thans tusschen die reglementen bestaan, op te heffen.

Naar vermeend wordt, zou het wenschelijk zijn indien bijv. voor de exercitiën der infanterie voor *beide* legers *een* reglement kon worden ingevoerd in den geest van het Duitsche. Natuurlijk zou bij de samenstelling rekening moeten worden gehouden met onze toestanden, terwijl bij het hoofdstuk over «Het gevecht» nog met het oog op den oorlog tegen inlandsche volksstammen van den Nederlandsch-Indischen archipel, een

aanhangsel zou dienen te worden gevoegd. Daartoe zou met voordeel kunnen worden gebruik gemaakt van eenige der praktische wenken voorkomende in «The soldier's pocket-book for field service» van Lord Wolseley.

In antwoord aan Generaal Gerlach veroorloof ik mij op te merken dat, hoezeer ik in beginsel groote waarde hecht aan het bestaan eener koloniale reserve, zoo als door Z.H.E.Gestr. bedoeld wordt, dit onderwerp heden avond niet door mij werd aangeroerd, omdat ik meende dat deze voordracht daardoor te uitgebreid zou zijn geworden.

Intusschen zou er niets tegen zijn om de officieren der door mij bedoelde IIe categorie gedurende hun verblijf in Nederland in te deelen bij de door den Generaal bedoelde koloniale reserve.

De bezwaren, verbonden aan de reizen tusschen Nederland en Indië, zouden voor deze officieren niet grooter zijn dan voor de Indische officieren, die thans allen op hunne beurt met verlof komen.

Bovendien zouden sommige officieren der IIe categorie vermoedelijk hunne echtgenooten en kinderen hier achter laten. Wetende dat het verblijf in de koloniën hoogstens 5 jaren moet duren en dat zij daarna wederom persoonlijk het oog kunnen hebben op de opvoeding hunner kinderen, zouden zij in meer gemoedelijke toestand verkeeren dan vele Indische officieren onder de bestaande regeling.

Deze toch moeten dikwijls voor veel langeren duur van hunne kinderen scheiden en de opvoeding eigenlijk geheel aan anderen overlaten, indien zij wenschen dat die kinderen te midden eener Europeesche omgeving opgroeien.

Met bevreemding vernam ik dat de heer de Wijs de door mij te berde gebrachte cijfers niet zuiver vond. 1)

1) Bij het nalezen trof mij de bewering, dat ik „handig over een punt zou zijn *heengegleden*” (bl. 427).

Deze uitdrukking doet denken aan het pleiten voor eene slechte zaak, waarvan men de zwakke zijden kent en tracht te verbergen.

Naar ik meen, was zij hier misplaatst en onverdiend.

Toen mij werd gevraagd in deze vergadering een voordracht te houden,

Naar mijne meening moet elke regeling, die het krijgswezen betreft, juist getoetst worden aan de eischen van den oorlog!

Indien ik bij de beschouwingen het oog niet had gevestigd op de jaren 1870—1890, doch een ander tijdvak had gekozen, waarin het Nederlandsch-Indische leger aan veel minder hooge eischen moest voldoen en een tijdperk van betrekkelijke rust doorleefde, dan juist zou men mij naar mijne meening het verwijt hebben kunnen maken van door een slecht gekozen groepeerling van cijfers een onjuisten indruk te hebben veroorzaakt.

Gaarne geef ik den heer de Wijs toe dat de vergelijking tusschen de toestanden der officieren van Land- en Zeemacht niet geheel opgaat. Elke vergelijking gaat eenigszins mank. In elk geval leven de officieren der Landmacht over het algemeen in veel gunstiger hygienische verhoudingen.

Intusschen moet ik opmerken dat voor zoo ver mij bekend nergens de toestand voorkomt, dat de officieren der Zeemacht hun geheelen diensttijd in de koloniën doorbrengen en dat (de koloniale marines buiten beschouwing latende) de officieren der Zeemacht, die op den Oceaan de belangen van het Rijk moeten verdedigen, slechts periodiek in de koloniën vertoeven.

De heer DE WIJS. Ik heb juist gezegd dat ik over dit punt thans niet wilde spreken.

De heer HAVER DROEZE. Dan heb ik den heer de Wijs niet juist begrepen.

Doch in elk geval geloof ik dat, indien de regel van periodieke afwisseling ook op de officieren der Landmacht werd toegepast er over het algemeen onder het officierskorps minder sterfgevallen zouden voorkomen dan thans.

In elk geval acht ik voor officieren van gewonen aanleg veel minder dan vijf jaren noodig om zich zoodanig op de

---

stelde ik met opzet den titel daarvan in vragenden zin. Eerst na voor en tegen nogmaals te hebben overwogen, deelde ik mede wat mij in gemoede het beste toeschijnt, zonder door kunstgrepen de zaak mooier te willen voorstellen, dan ik ze zelf vindt.

hoogte te stellen, dat zij in Indië nuttige diensten kunnen bewijzen. En, in stede van aan het inleven in Indische toestanden zoo groote waarde te hechten, geloof ik juist dat hij zeer velen, nadat de eerste indrukken voorbij zijn, een toestand intreedt van geestelijken stilstand, waarin een flinke afwisseling en eene geheel andere omgeving niet anders dan heilzaam kunnen werken.

De heer DE WIJS. Slechts een enkel woord om te constateeren, dat het verschil tusschen den spreker en mij hierin bestaat, dat ik beweert, dat na vijf jaren in Indië de officier zich eerst thuis gaat gevoelen en werkelijk goed bruikbaar wordt.

De heer NIJPELS. Door majoor Haver Droeze is mij geantwoord dat het verschil tusschen den burger-ambtenaar en den officier wat den omgang met den inlander betreft niet zoo groot kan wezen. Ik kan dit nog niet met hem eens zijn. De ingenieur toch heeft zich niet direct met zijne minderen in te laten, hij heeft zijne opzichters om de orders over te brengen en de bemerkingen tot haar recht te doen komen. Maar de kapitein heeft rechtstreeks met zijne soldaten te maken, hij moet bij de oefeningen, op het rapport verklaringen kunnen geven en toelichtingen kunnen begrijpen.

Veel tijd tot het bestudeeren der vreemde taal is hem, juist in den eersten tijd, niet gegund. Zijn dag is vrijwel door andere bezigheden in beslag genomen: — 's morgens: de oefeningen, de weekdienst, het rapport, 's namiddags: het traditionneele dutje, 's avonds: de even traditionneele visites, die niet te vermijden zijn en per stuk één uur moeten duren; als de na-avond besteed wordt aan het nazien van het reglement dat den volgenden ochtend beoefend zal worden, en de verdere vrije oogenblikken aan administratieve bezigheden, korps- en garnizoenszaken gegeven worden, heeft de nieuwe kapitein volop werk, ook zonder studie van de Maleische taal te maken. En nu heb ik nog niet in aanmerking genomen dat hij zich in eene nieuwe omgeving bevindt waar alles afleiding biedt, en in een klimaat dat niet door allen even gemakkelijk buiten rekening wordt gelaten.

Ook wat de opmerking betreffende het onderwijs en de toepassing der tactische regels aangaat, moet ik mij veroorloven nog even de aandacht der vergadering te verzoeken. Het is waar dat een regel van de tactiek zoowel in Nederland als in Indië regel blijft. Maar uit de regels moet naar de omstandigheden geput worden, en daar de omstandigheden in Indië andere zijn dan hier, moeten daar ook andere regels toegepast worden dan tegenwoordig in Europa, en dan tegen een Europeeschen vijand. Zoo zou ik b. v. (om een der grondslagen te noemen waarop de gevechtsoefeningen moeten berusten, en tevens de opmerking betreffende de wenken van generaal Wolseley te bespreken) — noch *als algemeenen regel*, voor het gevecht in Indisch terrein tegen een Inlandschen vijand, het verspreide gevecht willen aanbevelen, zooals in Europa wèl en zeer terecht geschiedt, noch den raad van generaal Wolseley, in zijn *Soldier's Pocket-Book*, wenschen op te volgen, om in groote mate de vechtwijze van onzen toevalligen vijand over te nemen; maar wèl — en dit om redenen die ook in Europa gelden doch daar thaus niet op den voorgrond treden, maar wèl pleiten voor «zoo laat en zoo min mogelijk oplossen», en steeds zoo spoedig mogelijk weer het: «serrez les rangs».

Met de herhaling der verklaring, dat ik mij *onder het vroeger genoemde voorbehoud* tot de voorstanders van het door den geachten spreker voorgestelde ontwerp blijf rekenen, heb ik gezegd.

De VOORZITTER: Wanneer nu niemand meer verlangt aan het debat deel te nemen, M. H.H., voel ik mij genoopt nog een enkel woord in het midden te brengen. Van dit geheele auditorium is er wellicht niemand, die met zóóveel verlangen en belangstelling de voordracht van heden avond heeft tegemoet gezien als ik, en dit zal u niet verwonderen, nadat de geachte spreker in den aanvang zijner rede in herinnering heeft gebracht, dat ik ruim 25 jaar geleden op deze zelfde plaats hetzelfde onderwerp behandeld heb.

Ik heb toen, in de Vergadering van 25 Januari 1867, in de eerste plaats besproken het al dan niet wenschelijke en mogelijke eener geheele vereeniging van de Nederlandsche en Ne-

derlandsch-Indische legers, eene quaestie, die toen nog bij sommigen een punt van overweging uitmaakte, doch door mij krachtig bestreden werd en thans door alle militaire deskundigen verworpen wordt; die zaak is dan ook terecht door den heer Haver Droeze buiten beschouwing gelaten. In de tweede plaats behandelde ik het al dan niet wenschelijke eener vereeniging van de officierskaders der beide legers en ik nam daarbij tot grondslag een uitvoerig gemotiveerd voorstel tot zoodanige vereeniging, in 1865, door den Luitenant-Generaal Schimpf, als commandant van het Indische leger, aan de Regeering gericht. (1)

In gemoede voelde ik mij verplicht om, in weerwil van mijne hoogachting voor mijn vroegeren chef, dit radicale plan af te keuren en ik meende te moeten aanbevelen: het over en weder detachceeren van officieren op groote schaal (hetgeen tot dien tijd toe nog zeer zeldzaam geschiedde), het aanmoedigen van onderlinge ruiling en een ander stelsel voor het verleenen van verloven uit Indië naar Nederland, om langs dien weg eene nauwere aansluiting der officierskaders te krijgen, daar ik eene geheele vereeniging met geregelde aflossing eene *schoone hersenschim* achtte, voorcerst voor geene uitvoering vatbaar.

En nu, M. HH., sta ik na eene kwart eeuw weder voor dezelfde quaestie! In den regel houd ik mij als Voorzitter buiten het debat, vooral wanneer ik het met de voordracht niet eens ben, maar in dit geval, waar het een onderwerp geldt, waarmede ik mij zoo dikwijls in woord en in geschrift heb bezig gehouden, wil ik niet geheel zwijgen.

Ik heb mijne voordracht van 1867 en ook mijne later daarover in *Het Vaandel* geschreven stukken nog eens nagelezen. Ik heb met de grootste aandacht geluisterd naar de met zorg bewerkte rede van den geachten spreker van heden avond, die zulk een gedeceideerd voorstander van de vereeniging der officierskaders blijkt te zijn en toch ben ik nog niet tot andere gedachten gekomen. Het is geene gehechtheid aan vroeger opgevatte meening, die mij in deze overtuiging doet volharden, M. HH., maar het is de vrucht van nauwgezette overweging

---

(1) In extenso opgenomen in den *Militairen Spectator* van 1866 No. 5.

en onpartijdige vergelijking van de af en toe door mij verkregen gegevens.

Het door mij vroeger bestreden plan van den generaal Schimpf was, behoudens eenige maatregelen voor langzamen overgang, zeer imperatief, daar na een zeker tijdsverloop *alle* officieren bij hunne aanstelling beschikbaar zouden worden, om zoowel in Indië als in Nederland te dienen naarmate de eischen van den dienst zulks vorderden, in de eerste plaats vrijwillig en zoo noodig ook gedwongen. Hiermede werd dus bedoeld eene wezenlijke, geheele vereeniging der officierskorpsen, en ik wees op de waarschijnlijkheid, dat er op die voorwaarden op den duur geene liefhebbers zouden worden gevonden voor het aanvullen der vacatures in de beide legers. De heer Haver Droeze stelt voor, drie categoriën van officieren aan te stellen, waarvan eene voor den dienst in Indië, eene voor den dienst in Nederland en eene derde voor den gemengden dienst. Dit plan biedt ongetwijfeld, oppervlakkig beschouwd, minder bezwaren ter uitvoering aan, maar dit zou dan toch altijd eene zeer *gedeeltelijke* vereeniging worden en feitelijk niet veel anders dan wij nu reeds bezitten, doch minder goed, want het thans aan alle detacheringen, ruilingen en overplaatsingen eigen en zoo wenschelijke karakter van geheele vrijwilligheid zou daardoor verloren gaan. Ook zoude op deze categorie van officieren voor den gemengden dienst geheel van toepassing blijven het groote bezwaar, dat ik reeds in 1867 aanvoerde, namelijk de zeer ingewikkelde en moeilijke regeling der promotie. Niet altijd de bruikbaarsten, maar de slimste berekenaars zouden de beste promotie maken, zij zouden, naarmate de kans van avancement hier of in Indië beter was, heden hun best doen om geen overplaatsing te krijgen en die later weder begeeren, of wel hun Indischen of Nederlandschen diensttermijn trachten te verlengen of te verkorten. De minder handigen zouden steeds achter het net visschen; het toeval zou een te groote rol spelen bij de bevordering en eene wijde deur opengesteld worden voor mogelijke bevoorrechtiging of partijdigheid, hetgeen ontevredenheid in de beide legers zou opwekken, tot schade voor 's lands dienst. Bovendien zou een gedwongen overplaatsing voor ge-

huwde officieren met kinderen in vele gevallen een volkomen ruïne zijn.

Neen, M. H.H., hoe ik de zaak ook beschouw, kan ik mij beter vereenigen met de opinie van den heer De Wijs dan met die van den heer Haver Droeze; ik zou evenals de heer De Wijs eene geheel andere regeling der verloven voor de Indische officieren wenschen en ik kan noch gedeeltelijke, noch geheele vereeniging der beide officierskaders goedkeuren. Moge ik al zoodanige vereeniging een kwart eeuw geleden eene *schoone* hersenschim hebben genoemd, nu moet ik, na rijp overleg en meerdere ervaring, — zelfs na het welsprekend pleidooi van den heer Haver Droeze — die vereeniging eene *ijdele* hersenschim noemen, wier verwezenlijking ik niet wel mogelijk en zeker niet wenschelijk zou achten.

Daarenhoven moeten wij niet uit het oog verliezen, dat het sedert ruim 20 jaren gevolgd stelsel van detachceeren en ruilen geen geringe vruchten heeft gedragen, daar men reeds vele honderden officieren telt, die in de beide legers gediend hebben, hetgeen voor de officieren van het Nederlandsche leger vooral nuttig is geweest tot het opdoen van krijgservaring. Ik hoop, dat men daarmede op groote schaal moge voortgaan, zij het dan ook met eenige wijziging in de toepassing, (1) want dit is m. i. de beste weg om nauwere aansluiting tusschen de officieren van beide legers aan te kweeken; zij blijven vrij in hunne respectieve positiën en leeren elkander toch kennen en waardeeren. Op die wijze zal de zoo wenschelijke verbredering tusschen de beide officierskaders, die in de laatste jaren reeds zoo aanmerkelijk is toegenomen, beter worden bevestigd dan door eene gedwongene vereeniging. (2)

(1) Zie hieromtrent een lezenswaardig stuk, voorkomende in een ten vorigen jare bij Gebr. Van Cleef te 's-Gravenhage verschenen werkje van den kapitein E. K. A. de Neve, getiteld „*Indische legerbelaagen*”, waarin de schrijver o. a., naar mijn inzien zeer terecht, aanbeveelt om in den regel alléén ongehuwde officieren voor gewone detachceering te bestemmen.

(2) Bij het opmaken van het schema eener ontwerp-regeling werd getracht de nadeelen te vermijden, die verbonden zouden zijn aan een radicaal vereenigingsplan als door den voorzitter besproken werd.

Naar vermeend wordt, zou door eene regeling in den trant van het voor-

Thans M. H. H., wil ik, namens het Bestuur, dank betuigen aan den heer Haver Droeze voor zijne met zorg bewerkte voordracht en aan de heeren, die aan het debat deelnamen, waardoor menig gezichtspunt is geopend, dat anders allicht aan de aandacht zou zijn ontsnapt; ik ben overtuigd, dat gij allen met deze dankbetuiging zult instemmen (*applaus*).

En nu staan wij aan het einde van het 27^e werkjaar onzer zoo bloeiende Vereeniging! Met voldoening mogen wij terugzien op hetgeen in dit afgeloopen jaar in onze vergaderingen is ten gehoor gebracht en ik heb U slechts in herinnering te brengen de namen van de Heeren Kraijenhoff van de Leur, Hoetink, De Bas, Roldanus, Hoogeboom, Klerck en de spreker van heden avond, die allen op velerlei gebied hunne talenten hebben ten beste gegeven, ter bereiking van het doel dezer Vereeniging. Voor het volgende seizoen zijn wij niet minder gelukkig geslaagd in het verkrijgen van bekwame mannen tot het vervullen onzer spreekbeurten. Reeds nu hebben wij de volgende vaste toezeggingen ontvangen, waarbij tot mijn genoegen twee voor speciaal Indische onderwerpen :

Kapitein G. J. W. Koolemans Beynen, leeraar aan de Hoogere Krijgsschool: De studie der krijgsgeschiedenis en de applicatorische methode als middelen tot hooger ontwikkeling voor den officier.

---

gestelde schema tevens voorkomen kunnen worden, dat sommigen zich door de keuze van het tijdstip van overplaatsing bevoordeelen ten opzichte der bevordering en dat de minder handigen achter het net visschen.

Indien die regeling werd uitgevoerd, zou bovendien het bureau „Militaire zaken" van het Ministerie van Koloniën bij dat van Oorlog kunnen worden overgebracht. Het bezwaar, dat voor de bevordering van officieren de overeenstemming van verschillende autoriteiten vereischt zou worden, zou daardoor zeker verminderen.

Waarschijnlijk zouden dezelfde officieren, die onder het bestaande stelsel tot het Nederlandsche of tot het Nederlandsch-Indische leger behooren, ook indien de voorgestelde regeling verwezenlijkt wordt, toch het grootste deel van hun diensttijd in Nederland of in Nederlandsch-Indië doorbrengen. Daarin zou ieder zooveel mogelijk vrijheid kunnen worden gegeven. Maar men zou het groote voordeel verkrijgen, dat in moeilijke omstandigheden over alle officieren kon worden beschikt om te dienen daar, waar zij het meest noodig zijn.

F. J. HAVER DROEZE.

Repliek op de lezing, door den kapitein Kraijenhoff van de Leur in de algemeene vergadering van 30 October 1891 gehouden.

J. F. Breijer, kapitein bij den Generalen Staf v/h Nederlandsch-Indische leger: De noodzakelijkheid van de organisatie van het transportwezen bij het Nederlandsch-Indische leger.

G. F. Soeters, kapitein bij den Generalen Staf v. h. Nederlandsch-Indische leger: De topografische dienst in Nederlandsch-Indië.

Dr. P. van Geer, hoogleeraar in de wis- en natuurkunde: Wenschelijke verbeteringen in de regeling der weduwen- en wezenpensioenen voor officieren van de landmacht hier en in onze koloniën en van de zeemacht.

J. C. C. den Beer Poortngaël, gepensioneerd generaal-majoor: Eene causerie in verband met nachtgevechten.

A. A. Beckman, oud-genieofficier: De beteekenis der vrijwilligerskorpsen in Nederland.

Bovendien is van zeer bevoegde zijde eene halve toezegging gedaan tot het houden eener lezing: « Over den invloed van de ontworpen afsluiting der Zuiderzee op de landsverdediging. »

Behalve twee, die te *Arnhem* en te *Breda* zullen plaats vinden, worden deze lezingen gehouden te *'s-Gravenhage*.

Eindelijk waarde toehoorders, heb ik vóór het sluiten dezer vergadering U nog eene belangrijke mededeeling te doen. Het is U allen bekend, dat weinige jaren geleden het Bestuur der Vereeniging drie prijsvragen heeft uitgeschreven, waaraan wij de bekroonde prijsverhandelingen van de heeren Bosboom en Hoogenboom, Roldanus en Brakel te danken hebben, allen degelijk bewerkte en belangrijke stukken over Nederlands gewapende neutraliteit, de approviaudeering der stelling Amsterdam en een ontwerp eener organisatie van het Nederlandsch-Indische leger.

Het is echter niet gemakkelijk om telkens nieuwe onderwerpen van algemeen belang te vinden voor de hernieuwde uitschrijving van prijsvragen, hetgeen ook door de bijzonder groote uitgaven die daaraan verbonden zijn, wellicht op den

duur onze financieele krachten zou te boven gaan. En daarom is hij het Bestuur een plan opgevat en tot rijpheid gekomen, dat binnen ons bereik is en tot doel heeft, om leden, die niet of bezwaarlijk in de gelegenheid zijn kennis te nemen van geschriften of opstellen over gewichtige militaire vraagstukken van den dag, op kosteloze wijze daarvan in het bezit te doen geraken. Ziehier Mijne Heeren wat tot uitvoering van dit plan door het Bestuur is besloten :

«Belangrijke opstellen in buitenlandsche geschriften voor-
«komende, en bij uitzondering ook in binnenlandsche, worden
«(natuurlijk steeds met vergunning van uitgevers en schrijvers)
«op kosten der Vereeniging vertaald en zoo noodig omgewerkt,
«onder de leden als bijlagen tot de Verslagen verspreid.

«De uitvoering dezer zaak is opgedragen aan eene commissie
«van redactie bestaande uit 3 bestuursleden en 2 gewone leden
«der Vereeniging. Aanvankelijk zijn daartoe door het Bestuur
«verkozen de heeren kolonel Eland, luitenant-kolonel Risseeuw,
«Jhr. Mr. Klerck, kapitein Staal en kapitein Breyer, hebbende
«deze heeren allen de opdracht aangenomen.

«Bij ontstaande vacature in die commissie zullen de leden
«zelven, in overleg met den Voorzitter der Vereeniging,
«nieuwe leden verkiezen.

«Deze commissie is belast met de keuze der te vertalen of
«om te werken stukken en is binnen zekere door het Bestuur
«vast te stellen grenzen geheel vrij in die keuze. Als grens
«van uitgebreidheid is vastgesteld, dat elk opstel in den regel
«hoogstens 2 of 3 vel druks mag beslaan en in het geheel
«niet meer dan 12 vel druks per jaar mag worden uitgegeven.

«De commissie kiest de vertalers of omwerkers en noodigt
«hen uit; deze genieten voor het vertalen, c. q. omwerken en
«corrigeeren der drukproeven, een honorarium van *f* 16 per
«vel druk en zijn gehouden hun naam onder het door hen
«geleverde stuk te plaatsen.

«Mochten er onder de leden der Vereeniging zijn die speciaal
«wenschen het een of ander belangrijk artikel op deze wijze
«te zien publiceeren, dan worden zij uitgenoodigd dien wensch
«hetzij rechtstreeks, of wel door tusschenkomst van de correspon-

«denten aan de genoemde commissie kenbaar te maken. Hierbij geldt echter het voorbehoud, dat de commissie geheel vrij «blijft in hare keuze en geen verantwoording behoeft te doen «bij eventueele weigering.»

Ingevolge de bevoegdheid ontleend aan Art. 25 van 't Reglement der Vereeniging zal, te beginnen met het volgend leesjaar, dit plan bij wijze van proef worden uitgevoerd en het Bestuur vertrouwt, dat dit streven, om de jaarlijks overschietende gelden der Vereeniging aldus tot nut en genoegen der leden te besteden, algemeene goedkeuring zal vinden. Wanneer na een paar jaren ondervinding zal blijken dat het Bestuur zich in die verwachting niet bedrogen heeft, zal deze zaak ook later voortgezet worden.

En hiermede, Mijne Heeren, ben ik voor heden avond aan het einde van mijne taak gekomen en, na U een hartelijk tot wederziens in October te hebben toegeroepen, sluit ik deze laatste vergadering van het afgelopen werkjaar.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

I. STERKTE-OPGAVE der Officieren van de onderscheidene Wapens en Dienstvakken des Nederlandschen Legers, op 1° Januari 1870, 1875, 1880, 1885 en 1890.

JAAR TAL.	Generaals			Luitenant-Kolonels			Majors			Kapiteins			Eerste Luitenants			Tweede Luitenants			Aanmerkingen.
	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	Kan zijn	Overcompleet	Ontbreken	
1870	Groote Staf	3	3	2	2	2	4	4	7	6	7	4	4	4	7	2	1	1	
	Generale Staf	1	1	3	3	2	2	2	8	8	7	4	4	4	7	1	1	1	
	Provinciale Staf	7	7	2	2	7	7	7	10	10	10	14	14	14	14	2	2	2	
	Plaatselijke Staf	1	1	1	1	5	5	5	40	40	40	46	46	46	46	30	30	30	
	Militaire Administratie	1	1	1	1	9	9	9	48	48	48	60	60	60	59	59	59	59	
	Geneeskundige Dienst	1	1	12	10	39	39	39	252	251	251	364	366	366	233	195	195	195	38
	Wapen der Infanterie	1	1	4	4	11	11	11	35	35	35	52	52	52	46	33	33	33	13
	" Cavalerie	2	2	4	4	5	5	5	93	93	93	113	115	113	100	88	88	88	12
	" Artillerie	1	1	4	4	8	7	8	34	32	32	27	27	27	23	21	21	21	2
	" Kon. Marechaussee	1	1	2	2	2	2	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1
1875	Groote Staf	7	7	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	
	Generaals Staf	1	1	3	3	4	4	4	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	
	Provinciale Staf	7	7	5	5	5	5	5	8	7	7	12	12	12	7	7	7	7	
	Plaatselijke Staf	1	1	2	2	6	6	6	46	46	46	48	48	48	35	35	35	35	
	Militaire Administratie	7	7	3	3	7	7	7	52	52	52	64	64	64	54	22	22	22	82
	Geneeskundige Dienst	4	4	12	13	39	39	39	249	249	249	360	358	358	2309	268	268	268	41
	Wapen der Infanterie	4	4	8	8	1	1	1	35	35	35	53	53	53	46	31	31	31	15
	" Cavalerie	4	4	8	8	22	22	22	106	106	106	113	113	113	101	68	68	68	33
	" Artillerie	2	2	5	5	7	7	7	34	34	34	27	27	27	23	14	14	14	9
	" Kon. Marechaussee	1	1	2	2	2	2	4	4	4	4	4	4	4	1	1	1	1	

III. OVERZICHT van het aantal officieren dat detachering heeft verzocht naar OOST-INDIË, benevens van het aantal bij dat Leger gedetacheerd (van en met 1870 tot en met 1891).

JAAR T A L.	Aantal verzoeken om detachering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detachering		Van gedetacheerd keerden terug.	VAN DE TERUGGEKEERDEN DIENDEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER H. T. L.
			werden cervol uit den dienst ontslagen.	werden overgeplaatst bij het O.-I. Leger.		
1870.	1 O. v. Gez. 2 Infant.	1 O. v. Gez. 1 Infant.		1	1	
1871.	1 Apoth. 10 Infant. 1 Artill.	— — —				
1872.	1 P.-arts. 16 Infant. 5 Artill.	1 P.-arts. — —			1	
	1 Kw.-meest. 12 O. v. Gez.	— 10 O. v. Gez.			1	9
	143 Infant.	55 Infant.		1	9	45
1873.						
	26 Artill.	7 Artill.			7	7
	8 Genie.	4 Genie.			4	4

Dir. 1 kl. Dr. W. J. de Meijer; *dir. 3 kl.* J. H. Bijstra; *dir. 1 kl.* H. G. C. Heringa, Dr. J. A. v. d. Stok.
Luit-Kol. J. L. Le Bom de Vexela; *Maj.* J. L. de Bock, M. G. W. A. Schumann, H. G. J. v. Hoogstraten; *Kapt.* G. van Tienhoven, F. A. Egter, J. van Wijk, T. W. J. Buijs, P. Vinkhuizen, H. A. Calkoen, A. Evenwel, H. A. Hulst-kamp, L. F. Leijds, F. W. J. M. Hustinx, W. Vermeire, J. P. F. G. E. Delpy, J. K. Wijmans, T. C. C. v. Orsoy Veeren, H. Koppen, D. Cheriex, J. P. v. Vlierden, E. K. J. V. v. Mulken.
Kol. G. F. W. Borel, *Kapt.* G. J. V. Vinkhuyzen; *Maj.* J. E. N. Bn. Sirtema v. Grovestins.
Kapt. D. G. Nelemans, A. F. Swaan, J. W. N. Cramer en C. J. Snijders.

JAARTAL.	Aantal verzoeken om detacheering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detacheering.		Van gedetacheerd keerden terug.	VAN DE TERUGGEKEERDEN DIENDEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER H. T. L.
			werden eervol uit den dienst ontslagen.	werden overgeplaatst bij het O.-I. Leger.		
1874.	1 O. v. Gez. 1 P.-arts. 8 Infant.	1 O. v. Gez. 1 P.-arts. —		1		1
	1 Kw.-meest. 1 O. v. Gez. 1 Apoth. 30 Infant.	1 Kw.-meest. — — 28 Infant.				1 1 ^e Luit. Kw.-m. J. A. Kenkenmeester.
1875.	1 Caval. 2 Artill. 1 Genie.	1 Caval. 1 Artill. 1 Genie (*)		1		1 (*) Deze detach. werd ingetrokken.
	4 Kw.-meest. 2 O. v. Gez. 1 Apoth. 37 Infant.	2 Kw.-meest. 1 O. v. Gez. — 33 Infant.	1		1 1	1 ^e Luit. Kw.-m. J. P. Arimont.
1876.						
	2 Caval. 9 Artill.	2 Caval. 5 Artill.		2		2 3 Kaplt. G. K. C. Bn. v. Lijnden, S. A. Bis- schop en G. A. v. Steel.
1877.	5 Kw.-meest. 33 Infant.	1 Kw.-meest. 33 Infant.	4	1	28	Kaplt. Kw.-m. D. C. Offenber. Kaplt. C. Lim, W. J. F. Bouwers, L. M. de Boer, J. v. d. Schroeff, R. J. v. Zwol, T. W. J. Buijs, H. L. Nipper, D. Cher- riex, J. S. Wernas; 1 ^e Luit. L. G. A. H. Ferber, C. D. de Roon, C. L. Vinkhuy- zen, P. G. Weuringh, F. v. Laaren.
	2 Caval.	2 Caval.		1	1	

JAARTAL.	Aantal verzoeken om datacheering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detacheering.			Van gedetacheerd keerdten terug.	VAN DE TERUGGEKEERDEN DIENDEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER H. T. L.
			worden eervol uit den dienst ontslagen.	worden overgeplaatst bij het O. I. Leger.	Overleden.		
1878.	4 Kw. meest. 25 Infant.	— 23 Infant			9	14	<i>Maj</i> F. W. A. Bn. v. Dedem v Driesberg; <i>1e Luit.</i> J. Vos, W. J. v. Uije, W. Puff- sus, F. W. v. Wijk, H. J. Iwes, F. G. J. Bosschart, F. H. Donner, J. S. Koole- mans Beynen, F. J. Engelenburg.
	1 Artill.	1 Artill.				1	<i>Kapt.</i> C. H. A. R. Schuurman.
1879.	4 Kw.-meest. 28 Infant.	6 Kw.-meest. 18 Infant.			2	4	<i>1e Luit.</i> K. L. Knauf, H. Rinck, J. A. Keukenmeester.
	5 Artill.	5 Artill.			4	2 12	<i>Kapt.</i> P. Vinkhuysen, J. L. Reeringh, J. H. A. L. von Freitag Drabbe; <i>1e Luit.</i> F. M. A. Mesch, G. Blaauw, E. F. W. C. Westerbaen Schmidt, J. Stroeve, G. C. de Groot, J. H. E. Wilmar, M. Verkou- teren, J. F. Vethake.
1880.	1 Kw.-meest. 24 Infant. 1 Caval. 1 Artill.	— 9 Infant. — —			2	2	5 <i>Kapt.</i> J. F. P. Bickers, O. G. H. Heldrin
	1 Kw.-meest. 21 Infant.	1 Kw.-meest. 8 Infant.			1	3	1 4 <i>Maj.</i> A. O. Rehm; <i>Kapt.</i> C. W. v. S telen; <i>1e Luit.</i> R. A. Jackson, <i>1°</i> Graaf Schimmelpenninck.
1881.	3 Genie.	3 Genie.				3	3 <i>Kapt.</i> J. P. Koolemans Beynen; <i>1e</i> J. Grootenhuis.
	2 Kw.-meest. 21 Infant.	2 Kw.-meest. 16 Infant.			1	1	1 13 <i>Kapt.</i> C. P. J. v. Vlierden, H. C. A. teson, A. Berends, A. H. P. T. de Rochebrune, W. C. Gobuis; <i>Jhr.</i> P. Barchman Wuytiers, <i>1°</i> Thiel, T. J. Anken, P. A. H. gau, C. v. Dura, M. W. de Vric L. Klerk de Ruis.
1882.	3 Caval.	3 Caval.				3	3 <i>Ritm.</i> J. C. v. Alpen en <i>Jhr.</i> H. reel de Mauregnault.
	1 Genie.	1 Genie.				1	1

VAN DE
TERUGGEKEERDEN DIENDEN
OP 1° JANUARI 1892
NOG BIJ HET LEGER H. T. L.

	Aantal verzoeken om detacheering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detacheering		Van gedetacheerd keorden terug.	
			werden cervol uit den dienst ontslagen.	werden overgeplaats bij het O.-I. Leger.		
1883.	2 Kw.-meest. 1 O. v. Gez. 1 Apoth. 12 Infant.	2 Kw.-meest. — 1 Apoth. 7 Infant.				2
	2 Gaval. 3 Artill. 2 Genie.	— 1 Artill. 2 Genie.				1 6
	2 Kw.-meest. 1 P.-arts. 28 Infant.	— — 17 Infant.	1			15
1884.	8 Artill.	3 Artill.				3
	1 Kw.-meest. 1 O. v. Gez. 16 Infant.	— 1 O. v. Gez. 7 Infant.				1 7
1885.	4 Artill.	—				
	2 Kw.-meest. 26 Infant.	— 13 Infant.				3 9
1886.	2 Caval. 2 Artill. 1 Genie.	1 Caval. — —				1

1891/92

J A A R T A L.	Aantal verzoeken om detacheering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detacheering.			Van gedetacheerd keerden terug.	V A N D E TERUGGEKEERDEN DIENDEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER H. T. L.
			werden eervol uit den dienst ontslagen.	werden overgeplaatst bij het O.-I. Leger.	Overleden.		
1887	1 O. v. Gez.	—				1	1e Luit. H. N. Ravesteijn.
	13 Infant.	6 Infant.					
	1 Caval.	—					
	1 Artill.	1 Artill.				1	Kapt. C. R. v. Steencs.
	1 Genie.	1 Genie.					
1888	1 P.-arts.	1 P.-arts.				1	2e kl. C. v. Heelsbergen.
	8 Infant.	7 Infant.				3	Kapt. J. L. Reeringh; 1e Luit. C. J. L. Schas, F. W. J. Loudon.
	2 Artill.	—					
	1 Genie.	1 Genie.				1	
1889	1 Kw.-meest.	—					
	1 O. v. Gez.	—					
	7 Infant.	4 Infant.				1	1e Luit. J. S. Koolemans Beynen.
	1 Caval.	—					
	2 Artill.	2 Artill.				1	Kapt. W. J. C. B. Droogleever Fortuyn.
	2 Genie.	2 Genie.					
1890	1 O. v. Gez.	2 O. v. Gez.			1		
	1 P.-arts.	1 P.-arts.					
	19 Infant.	15 Infant.		1			
	2 Caval.	1 Caval.				1	Ritm. C. H. v. d. Mersch.
	1 Artill.	—					
1891	1 P.-arts.	1 P.-arts.					
	21 Infant.	7 Infant.					
	1 Artill.	1 Artill.					

NB. Onder de hier vermelde namen komt die van den Kapt. *Buijs* driemaal voor, terwijl daaronder tweemaal worden aangetroffen die van den Majoor *v. Hoogstraten*, die van de Kapt. *J. v. Wijk*, *P. Vinkhuizen*, *Berends*, *Droogleever Fortuyn*, *Bn. v. Lynden* en *Reeringh*, alsmede die van de Off. v. g. *Heringa*, en eindelijk die van de 1e Luit. *Boschart*, *Cherix*, *van Dura*, *Keukenmeester*, *J. S. Koolemans Beynen*, *Mesch*, *Puffius*, *Tergau*, *Wearingh*, *F. W. v. Wijk* en *Wilmar*.

Van de vroeger teruggekeerden zijn weder gedetacheerd:

in 1887: *Kapt. J. K. Wymans*, *Delpy*; *1e Luit. Stroeve*, *Jackson* en *Vethake*.
in 1890: *Kapt. v. Mulken*; *1e Luit. v. Thiel*, *Defize*, *Berends*.
in 1891: *Kapt. Helbach*; *1e Luit. Hardie*.

IV. OVERZICHT van het aantal Officiëren dat detachering heeft verzocht naar WEST-INDIE, benevens van het aantal bij die Landmacht gedetacheerd (1870—1892).

JAAR T A L.	Aantal verzoeken om detachering.	Aantal gedetacheerden.	Tijdens hunne detachering			Van gedetacheerd keeren terug.	VAN DE TERUGGEKEERDEN DIENEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER H. T. L.
			werden ceevol uit dien dienst ontslagen.	worden overgeplaats bij het O.-I. leger.	Overleden.		
1870	3 Infant. 1 Artill.	— —					
1871	2 Infant.	—					
1872	1 Infant.	—					
1873	2 Infant.	—					
1874	1 Kw.-meest. 1 Apoth. 2 Artill.	1 Kw.-meest. — 2 Artill.		1		1	1 <i>Kapt. J. R. de Wolff.</i> (zie 1882).
1875	1 Apoth. 3 Infant.	— 2 Infant.		1		1	1 <i>1° Luit. F. W. G. Nieuwland.</i>
1876	2 Infant.	2 Infant.				2	2 <i>Kapt. K. M. v. Pesch en A. W. S. Schut</i> (laatstgen. thans weder ged. in W.-I.)
1877	1 Artill.	1 Artill.				1	1 <i>Kapt. L. C. Dijkhoorn.</i>
1877	1 Artill.	1 Artill.				1	
1878	2 Kw.-meest. 4 Infant. 1 Artill.	1 Kw.-meest. 1 Infant. —				1	1 <i>Kapt.-Kwartm. A. Feddes</i> (zie 1884).
1878	4 Infant. 1 Artill.	1 Infant. —				1	1 <i>1° Luit. J. H. v. d. Pol.</i>
1879	14 Infant.	2 Infant.	1			1	1 <i>1° Luit. G. J. baron v. Slingelandt.</i>
1880	2 Infant.	3 Infant.				2	1 <i>1° Luit. E. K. Blokzijl.</i>
1881	1 Infant. 1 Artill.	— —					

JAARTAL.	Aantal verzoeken om detacheering.	Aantal gede- tacheerden.	Tijdens hunne detacheering		Van gedetacheerd keerden terug.	VAN DE TERUGGEKEERDEN DIENEN OP 1 ^o JANUARI 1892 NOG BIJ HET LEGER N. T. L.
			werden cervol uit den dienst ontslagen.	werden overgeplaatst bij het O.-I. leger.		
1882	5 Infant. —	3 Infant. 1 Artill.		1	2	<i>Kapt. G. F. G. Doornum.</i> 1 <i>Kapt. J. R. de Wolff</i> (zie 1874).
1883	1 Apoth. 21 Infant. 2 Artill.	— 2 Infant. 1 Artill.		1	1	1e <i>Luit. J. H. Arendsen Hein.</i> 1 <i>Kapt. M. J. Perk.</i>
1884	1 Kw.-meest. 5 Infant.	1 Kw.-meest. —			1	<i>Kapt.-Kwartm. A. Feddes</i> (zie 1878.)
1885	2 Off. v. Gez. 5 Infant. 2 Artill.	2 Off. v. Gez. 5 Infant. —		1	2	<i>Off. v. Gez. 1e kl. J. F. Noordijk.</i> 2 <i>Kapt. W. J. L. Wijmans. 1e Luit. H. Spekman.</i>
1886	1 Apoth. 4 Infant. 1 Artill.	1 Apoth. 1 Infant. 1 Artill.			1	1 <i>1e Luit. W. D. Hübner.</i> 1 <i>1e Luit. F. Dell.</i>
1887	4 Kw.-meest. 2 Off. v. Gez. 4 Infant. 1 Artill.	1 Kw.-meest. 1 Off. v. Gez. 3 Infant. —		1	1	1e <i>Luit. C. M. B. Wiedemann.</i>
1888	4 Infant. —	3 Infant. 1 Artill.				
1889	3 Infant. 3 Artill.	1 Infant. 1 Artill.				
1890	8 Infant. 1 Artill.	2 Infant. —			1	1e <i>Luit. J. J. A. Verbrugge.</i>
1891	3 Kw.-meest. 9 Infant. 1 Artill.	1 Kw.-meest. 3 Infant. —				

V. OPGAVE van het aantal Officieren van het Nederlandsche leger, die in de jaren 1870—1892 bij het Nederlandsch-Indische leger of bij de Landmacht in West-Indië werden gedetacheerd.

Aantal detacheeringen.	Aantal gedetacheerde officieren.			Gesneuveld of overleden.		Totaal overleden.	Eerol ontslaggen.	Gepensioneerde.	Overgeplaatst bij het Indische leger.	Ternggekceerd naar Nederland.	Op 1 Januari 1892 actief.	Hiervan nog in Indie.	Ternggekceerd vóór 1887.	Hiervan 5 jaar na terug- komst nog actief.	Nog actief op 1 Januari 1892.	
	Totaal.			In Indie.	In Nederl.											
	1	2	3													
TOTAAL . 478	357	52	4	413	39	16	55	17	58	54	264	229	59	223	167	134

VI. OPGAVE van het aantal der Officieren van het Nederlandsch-Indische leger, die gedurende de jaren 1870—90 met verlof in Europa waren, zoomede van het aantal gedetacheerde en overgeplaatste Officieren.

	Aantal Officieren van het Nederl.-Indisch leger met verlof in Europa op den 1 Januari.	Bedrag der gezamentlijke verlofstruementen, die in den loop van het jaar werden uitbetaald.	Aantal Officieren van het Nederl.-Indische leger die op den 1 Januari gedetacheerd waren bij het Nederl. leger.	Aantal Officieren van het Nederl. leger die op den 1 Januari gedetacheerd waren bij het leger in Nederl.-Indië.	Aantal Officieren die in den loop van het jaar werden overgeplantst van het:		TOELICHTINGEN.
					Nederlandsche naar het Nederlandsch-Indische leger.	Nederlandsch-Indische naar het Nederlandsche leger.	
1870	153	236627	»	31	»	»	De cijfers in de drie laatste rubrieken zijn ontleend aan het officiersboekje van Noorduynd & Zoon.
1871	136	229746	»	»	2	1	
1872	139	229943	»	19	5	»	
1873	173	255330	»	13	33	1	
1874	149	237908	»	77	21	2	
1875	150	328419	»	70	31	2	
1876	172	350383	»	46	27	1	
1877	179	357323	»	72	15	»	
1878		428488	»	98	8	»	
1879	230	400862	»	110	16	»	
1880	206	314371	9	121	9	»	
1881	169	289345	14	110	4	2	
1882	175	298913	31	97	19	3	
1883	189	310890	41	89	8	2	
1884	176	276587	45	82	16	1	
1885	147	252071	43	75	»	»	
1886	150	249437	42	58	2	3	
1887	132	239350	43	61	»	»	
1888	148	260309	43	57	2	»	
1889	149	276713	43	52	2	1	
1890	172	279727	38	41	4	2	
Gemiddeld.	164	290607	35	69	11	1	

VII. Benoemde 2e Luitenants en overgenomen Officieren.

JAAR.	NEDERLAND.								TOTAAL.	OOST-INDIE.								TOTAAL.
	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Genie.	Administratie.	Geneesk. dienst.	Plaatselijke staf.	Uit Indie overgen.		Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Genie.	Administratie.	Geneesk. dienst.	Uit Ned. overgen.		
1870	60	14	16	6	11	1	1	109	50	2	6	3	9	6	76			
1871	48	4	15	4	"	"	1	72	56	5	4	2	6	3	78			
1872	66	9	8	4	"	2	1	90	38	1	9	2	8	10	73			
1873	84	4	16	6	7	4	3	125	37	"	7	"	16	12	105			
1874	50	4	15	6	11	6	3	97	83	5	"	2	16	18	145			
1875	32	4	8	1	8	4	"	59	70	5	5	5	37	24	177			
1876	51	6	9	5	6	5	"	83	21	2	4	7	3	25	89			
1877	38	7	15	12	6	3	"	81	43	4	5	8	3	16	94			
1878	31	4	18	5	4	5	"	67	55	"	3	6	6	20	98			
1879	35	2	11	5	6	5	"	61	58	"	6	1	10	31	122			
1880	30	1	12	3	5	8	1	60	26	"	7	6	3	10	61			
1881	33	4	10	4	6	6	"	65	24	2	7	6	6	11	60			
1882	41	6	18	3	3	16	"	90	48	"	15	10	6	18	116			
1883	42	4	13	3	"	16	"	80	53	"	20	10	13	20	124			
1884	41	2	14	2	10	10	"	80	52	1	11	5	9	18	112			
1885	27	1	18	3	1	4	1	55	50	"	10	4	9	21	94			
1886	33	3	19	2	2	7	"	69	40	1	7	3	9	24	86			
1887	28	4	37	2	4	8	"	83	52	2	7	4	9	22	96			
1888	47	7	34	3	1	6	"	98	42	5	10	4	7	14	84			
1889	31	8	16	3	2	6	1	68	48	3	9	3	5	12	84			
1890	58	10	24	3	8	7	"	112	56	5	4	7	11	35	122			
1891	66	8	30	2	3	8	"	119	54	"	7	1	6	34	112			
Totaal.	972	116	376	87	104	137	11	1826	1056	45	163	99	207	404	2208			

1803

Door overplaat-
singen verloren . . . 211

Blijft . . . 1592

1974

Door overplaat-
singen gewonnen . . . 211

Totaal . . . 2185

VIII. Aantallen Officieren die van 1 Januari 1870 tot
het Nederlandsche leger.

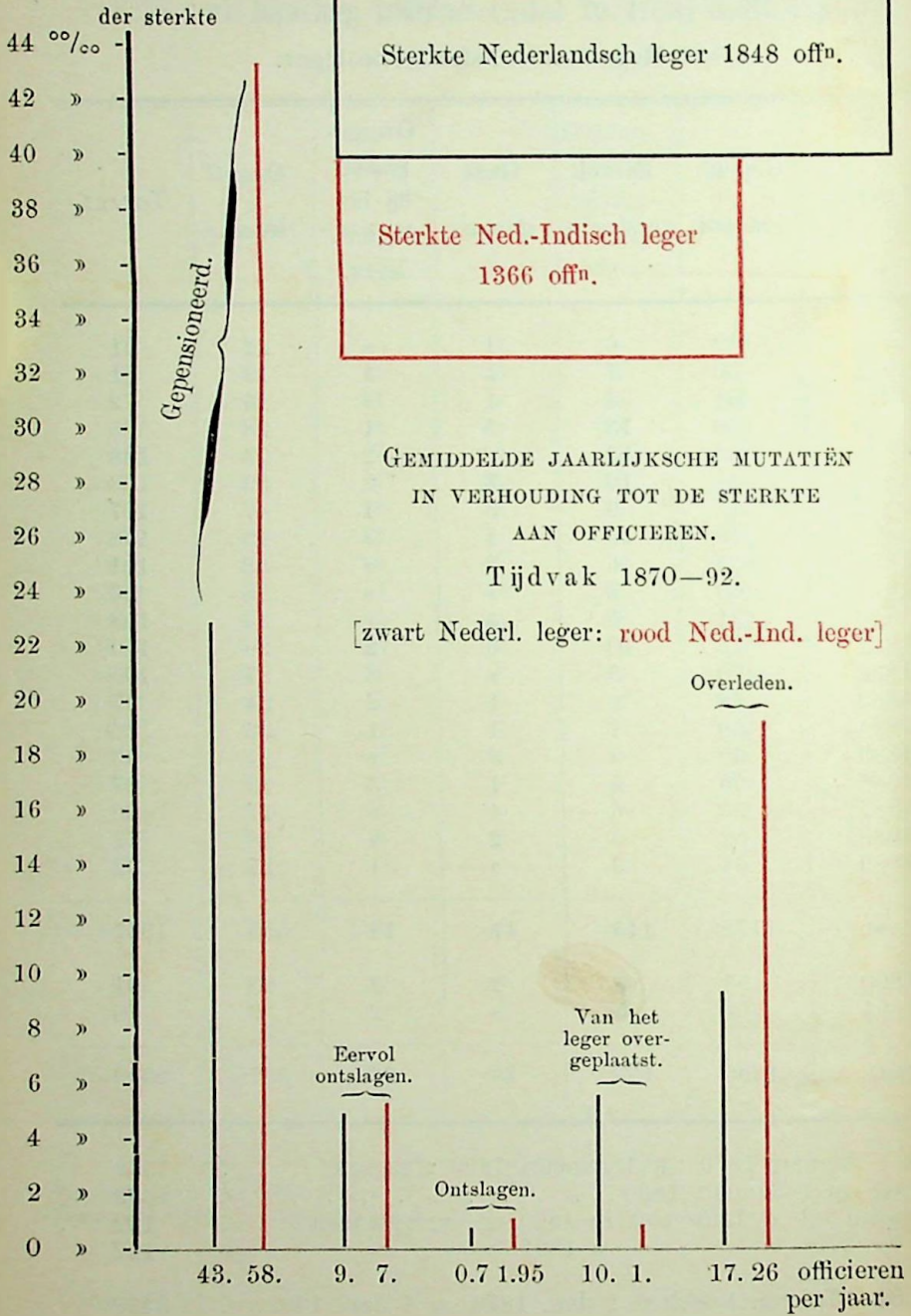
JAAR.	Gepen- sioneerd.	Eervol ontslagen	Ont- slagen.	Overge- plaatst bij het Ned.-Ind. leger.	Over- leden.	TOTAAL.
1870	45	10	2	»	22	79
1871	32	18	3	2	17	72
1872	55	11	»	5	15	86
1873	47	8	»	33	17	105
1874	27	7	3	21	20	78
1875	28	6	1	31	24	90
1876	36	16	»	27	16	95
1877	34	13	»	15	25	87
1878	54	10	3	8	23	98
1879	41	7	»	16	20	84
1880	40	4	»	9	17	70
1881	64	13	2	4	18	101
1882	54	14	»	19	9	96
1883	43	7	»	8	18	76
1884	49	6	»	16	23	94
1885	49	6	1	»	13	69
1886	56	4	»	2	10	72
1887	45	8	»	»	12	65
1888	32	8	»	2	19	61
1889	43	6	»	2	13	64
TOTAAL . .	874	182	15	220	351	1642
1890	54	10	»	4	15	83
1891	34	7	1	10	14	66
TOTAAL . .	962	199	16	234	380	1791
Van 1 Januari 1870 tot 1 Januari 1890 afgegaan						1642
Sterkte op 1 Januari 1890						1941
Benoemd tot 2 ^e Luitenant in 1890						112
» » » » » 1891						119
Totaal Officieren tusschen 1 Jan. 1870 en 1 Jan. 1892						3814

1 Januari 1892 (kort of lang) hebben gediend in:
het Nederlandsch-Indische leger.

JAAR.	Gepen- sioneerd.	Eervol ontslagen	Ont- slagen.	Overge- plaatst bij het Nederl. leger.	Over- leden.	TOTAAL.
1870	62	6	1	»	22	91
1871	50	7	4	1	19	81
1872	54	4	1	»	13	72
1873	38	13	5	1	28	85
1874	38	13	2	2	53	108
1875	41	18	3	2	39	103
1876	47	9	3	1	47	107
1877	48	10	1	»	49	108
1878	55	6	2	»	38	101
1879	60	8	»	»	28	96
1880	121	5	4	»	23	153
1881	75	10	3	2	20	110
1882	70	5	»	3	27	105
1883	68	2	1	2	24	97
1884	60	1	1	1	23	86
1885	60	9	3	»	21	93
1886	59	5	1	3	19	87
1887	53	6	4	»	17	80
1888	52	5	2	»	18	77
1889	61	3	»	1	27	92
TOTAAL .	1172	145	41	19	555	1932
1890	58	6	2	2	23	91
1891	60	5	»	2	9	76
TOTAAL .	1290	156	43	23	587	2099
Van 1 Januari 1870 tot 1 Januari 1890 afgegaan						1932
Sterkte op 1 Januari 1890						1332
Benoemd tot 2 ^e Luitenant in 1890 en overgenomen						122
» » » » » 1891 » » » » »						112
Totaal Officieren tusschen 1 Jan. 1870 en 1 Jan. 1892.						3498

IX.

X. Aantal Officieren der Verschillende Wapens en Diensten van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische leger volgens Formatien 1870-1890.

